

י"ב (ב) גדר ההר. מנהג המנהגים כמנהגים לעשות פני אלהים ותחתיהם אל העמק, כי השר
 יפסיק הכחות, לכן יתנו פתחי אלהים אל הגד שאינו מפסיק הכחות ואחריהם
 אל השר, אמנם ישראל שידעו שהשר הוא ה' אלהי' ונשם יקבלו התורה, עשו פני אלהים בגד
 השר, (כ"א"ט): (ג) תאמר וגו' ותגיד. תאמר בלשון רכה, ותגיד דברים הקשים אחרות ועונשין (כ"א"י)
 מנכילתא), אין כוונתם האמירה ב"מ לשון רכה והגדה לשון קשה, כי כחוצים רבים יעירו על
 הפוסק, ויאמר יהודה הוליוס ותשרף, ויאמר המלך תלוסו עליו, והגדהם לאזי את כל כבודי;
 אבל כוונתם רק על שנוי הלשונות שנמקום זה, וילמדו שגלוסו משה להודיע להם תחלה מתן
 שכרן של מלות, שהם דברים הנחמים והנעמיים לשומעיהם, וגם יגיד להם דברים שאין דעת האדם
 נותה בהם והם העונשין המיועדין לעוזרים על מלות ה' (כענין מלות קשה הגד לי); והנה
 האמירה שהיא מתן שכר המלות, וההגדה שהם העונשין, הוא פרשת צמקוטי שנאמרה לישראל
 קודם מתן תורה כמבואר ב"פ משפטים ויבא משה ויספר לכם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים,
 שנכלל בהם ז' מלות שנלעוו בני נח שבת כבוד אז ואם פרה ארומה ודינין והזכרות והקללות
 שבהם ובחוקותי, כמבואר במכילתא שם, כי משפטים כולל גם העונשין כמו צרות משפט (ישעי'
 ד'), מעולר וממשפט לוקח (שם כ"ג) דתרגומו מיוסורין ומפורענות; כי פרשת ואל משה אמר
 הנאמר ב' משפטים מקומה כאן ואין מוקדם ומאוחר כ"מ"ט כ"י"ט שם מפני רבותיו, רק כאן
 ביארה התורה מה שה' ציוו ית' וצין משה, ושם מה שה' צין משה לישראל, וצ' השפיות הם
 כפרשה אחת, ושתיהן מענין העשה קודם מ"מ מדברים (ודלא כראש"ע וכרמז"ן שם), הלא תראה
 שצפרשה זו כחצי וידר ה' על ה' סיני, כאילו נראה השם המיוחד לעיני כל העם, ושם (משפטים
 כ"ד ט"ז) כי הכבוד ה' על ראש השר, וכן זה ה' נראה לא השם המיוחד, כי לא יראני וגו', וכן
 ביאר שם באזה אופן ה' נראה לבני' מראה הכבוד הזה, מה שלא הזכיר כאן, ומה חתישצ
 דעת המשכיל בה, שגורע למקצלי התורה קודם יום מ"מ מה ט"ז של תורה זו, בהתורע להם
 תחלה רוב מלות התורה קודם עומד צמקוטי הקודש לקבלם עליהם צמפץ וכו': (ד) ואשא
 אחרבם, ה"מ ואטלית יתכון כדעל גרפין נשרין, תרגם את הדבר דרך כבוד למעלה (ערש"י),
 ולדעתי אין מלת אשא ענין נשיאות משה (טרמגון), אבל עניני המשפלות והרוממות (טרמגון),
 כמו אשא אל שמים יד, ולהיות שהנשר הוא אשר יעוף יותר גבוה תחת אור השמים מכל
 העופות, כמבואר בנשר יעוף השמים, אם תגזי' כנשר, לכן יכונה גבוהות ורוממות כל דבר אליו,
 והמכוון פה על גבוהות המעלה, שהגזי' הוא ית' את ישראל בלחם מונגרים בהתנהגו עמהם
 בהנהגה נסית ונפלאה, בקריעת י"ם והגון וכדומה, שהם כולם עניינים נפלאים ונעלים מדרכי
 העצב הנהוגה תמיד, ויאות לכנות התרוממותם למעלה מדרכי הטבעי בהם נשיאה על כנפי נשר,
 כלומר

כלומר הגבתי ורוממתי אתכם גבוה יותר מאלה יבניה הנשר לעוף. (ה) ועתה אם שמעו חשמתו. לשון המכילתא ועתה קבלו עליכם. מדבריהם יראה שאין מפרשים מלת אם לחנאי, כמו אם יעבדו בני גד דל"ב ייעץ לשמור צרית התורה כדי לקבל השכר האמור אחריו והייחוס לי קבלה וכדומה, ובאמת אין העבירה ע"י לקבל פרס סביבה כ"כ לפני המקום, לכן ביאור מלת אם לפני חקם ובקשם (ואונספארטיקעל). כמו אם חקל אלה רשע, ישראל אם תשמע לי, מלת אם כאן מללים דרכי, שפירושם כמלת הלוואי, וכן כאן אם שמע תשמעו פי' הלוואי שתשמעו, ובאילו הוא יח' משתוקק ומחלף להשלים מעשי ידי, ורלוטו שישמרו צריתו מאל השלמות בעלמותה, אונספארטיקעל, להיות העושר שמור באור צעליו (איינשליעסען, אנהייגען), ופה עיקר המכוון במלת קבלה, דצקות האהבה והחביבות (ליענענד פערבונדען). — והנה לכל המפרשים ענין מלאך זה חסונה החנאי, והוא הגעת השכר על שמעם בקול ה' ולשמור את צריתו, שיהי' אהבים וסביבים צעליו יח', ויתנהג עמם בחבה וחסד; אונספארטיקעל, לפי דבריהם מלאך כי לי כל הארץ הוא רק למושר ואינו מתחבר יפה עם זה שקדם עליו. וכל שאין המכוון במלאך זה התנהגות יח' עמם בדצקות האהבה, חבל המכוון זו שהם יתנהגו בדצקות אהבה עמו יח', ומלאך והייחוס לי קבלה, הוא מחלק החנאי, ועשמו אם תשמעו בקולי ותשמרו צריתי ותהיו בדצקות אהבה עמדי יותר מכל העמים, וכתחית טעם על והייחוס לי קבלה, אחר, כי לי כל הארץ ומלואה ויש ביכולתי למלא כל חפציהם, וכל עניני העולם הגשמי ותנועותיו הוא ממני, וכל שנעשה זו אינו רק מלכתי לבד בפני ובגורתי; ובמכילתא אמרו והייחוס לי קבלה, שיהיו קריון לי ועוסקין צחורה ולא חסיו עוסקים בדברים אחרים, יכול כשם שהאשה תפגלת אחרי בעלה והבן מלאך אחיו והעבד מלאך רבו והשפחה מלאך גזרתה יכול אף אחם תפגלן לי מלאכי חיל כי לי כל הארץ, פי'. מלאך מדבריהם ששומר זה ידבר מענין אהבה ישראל להשי' וכדברינו. ויתכן דמלאך כי לי כל הארץ מלאך חיות הקבלה כלומר צנה ישיג הישראלי לדצקות אהבה אלו יח', אחר כי לי כל הארץ כלומר אם ייחד כל חומריהו אלו יח', שיהיו עוסק בענינים המורכבים לחלק חומריה גורם לא יריון זו להנחת גורם כ"ל לקיים רצון הצורה יח' אשר לזה עליו לעסוק בפעולה זו, עדינו צנה זורנו אף שפעולתו באיברים גשמיים חומרים לא ישתק דעתו שום עצות חומריה והגשה גשמית כ"ל למלאות המלואה עליו לקיים המין והאיש. וכן בכל שאר המעשים אשר יעשה לא יתעורר אלו למלאות תאוות חומריהו, כ"ל אונספארטיקעל, כ"ל חסונה מלאכיו לעשות רצון קונו, ובזה ראוי גדולה לאיש המעלה שהוא איש קבלה כלומר איש הדבוק באהבה השם באמת. וכמלאך רצו הקדוש, שלא נהנה מן עוה"ז אפי' באמצע קטנה. מלת כי הוא לביאור תשפט הקדוש כמו וישמע אחרים כי נהנה אחיו, הסביבה היא פעול השמיעה (דלם) כן כאן מלת כי הוא לבאר חיות הקבלה. מלת הארץ לא הוגה בדין על כדור הארץ לבד, כי גם האדם יכולה שם ארץ כשם ארץ ארם, להיות עיקר היותו מן הארמה (עדרענאסאן) אחר (מלאכי ג) ואחם תהיו ארץ חסד, כלומר אף שאלו חומריה גופם אחם רחיים להיות מרוקקים ממני, בכל זה תחשבו אל מדרגה מעלתית עד שפלי ורלוטו צכס יח' (ווינענעספארטיקעל עדרענאסאס) וכן תארו רצותיו את הארץ צכס ארץ (סאגדריק ל"א ב') ואל הארץ זה הארץ. ועם כי לי כל הארץ, כל חלק הסומרי והארצי יח' מיוחד לי (דלם מיר געוויינעט ויירד דלם אירדיטע) עמי' (ראה י"ב ח') על הארמה: (ו) מלכות בהנים. חיל מלכות בהנין, לדעתו מלכות נסמך לכהנים, והוא שם מופשט, ופי' מלכות על הכהנים, אונספארטיקעל, מלכות קטרי כלילא וכהנין תשמעין, וכן צחי' מלכות וכהנין, לדעתם מלכות שם נפרד כמו מלכות לבת ירושלים (מכס ד'). והוא כאן שם חסד, כשם מלכות, שהוא פשט שם מופשט כמו הגעת למלכות, ושם שם חסד כמו ארבע מלכות (דניאל ס'), והוא טפל על המעלה ועל המושל; וישם לפי' כאן שלשה ענינים ויבאר הוי"ו בשלישי כדורשן שמעון ולוי: (ט) בא אלך. כאן חללו יח' המרוקק מכל מושגי הגשמיים אין לשון צה ענין קרבת עמם לעמם כמו צה יוסף אל אחיו, חבל ענינו כמו ועד השלשה לא צה (ס"ב כ"ג) שר"ל לא השיג מעלת השלשה, וכענין צה השמועה, כי יבא דרך וכדברך, ולזה ת"ח חתגלי, וכן בליא (קאממען) אחת היא עם (ערשיינען). והנה מלאך זה צה אלך צעז הענין, שהוא הערפל תחיים בשמונה דברות חסרונות שאלמנו ע"י משה ועליו אה"כ ומשה נגש אל הארבעל (לקמן כ' י"ט): בעבור ישמע העם. יסמנו דברי מתוך האם וידעו שאני ה' מדבר עמך ויאמינו בדברי, והיו הם צעלום נביאים דבריו, לא שאלמנו מפי אחרים, כמש"אם הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי

דברי: וגם כך יאמינו. ואם יקום צקצם נציא כנגד דצריך, יכתיסונו מיד, כי אחרי שזכו כולם למעלה הגבוהה לא נשאר בהם לד פקפוק צענין, וידעו צצירור כי הכל נעשה צמלות אדון העולם ועידו הגיע אליהם הכל. ולולי שזכו לכבודוה, בכל האותות שעשה משה לעיני פרעה ולעניניהם הי מקום לצעל דין לחלוק ולומר, מי יודע, אם לא נעשה צחצחולת חכמת המדעים או צבם צמות המלכים. (רמב"ן ורצ"ם ועיקרים מ"א פ"ט, והמינוך צהקצמו): ויגר. אשר שאלו מקודם וישנ משה חזר ואמר כאן ויגר משה, כי ה"ל למשה לקיים שני לוויים, אמירה והגדה, כה חלומר ותגיד, ולא קיים זה ציום אחד רק צול"ו, ואשר שהציצ צחצחם על האמירה שהיא רכה, מר והציצ לפניהם ענין ההגדה הם העונשין צעצם על המלות צחצח (משפטים כ"ד ג') וינא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים וע"י השיצו שם כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. הנה צחצחם זו השני על קבלתם עונשי התורה צעצם עלי, השיצ משה אל ה', ועי"א כאן ויגר, והכי אחת (צצת דפ"ו) צחצח פ' מתן שצרך דכתיב וישנ משה, דברים צעצציצן דעתו ש"א, ולצקוף פ' עונשה דכתיב ויגר משה דברים שצקין לאדם כדציק, וכן מצולר צמכילתא וכי מה אשר העקום לאמר לישראל או מה אמרו ישראל למקום לאמר אלא מתוך שאלוה וינא משה ויספר לעם אשר להם אם מקצלין אחם עליכם עונשין וקצלו עונשין צממחה: (י) וקדשחם. מלת וקדשחם פירש"י חמנחם, והרמב"ן רפיצ מל"צ כחצ טצילה היתה צמדצ קודם מ"ת שאלוה וקדשחם, והרמב"ן פ' שירחלו צמים, וספיר השיצ עליו הרמב"ן כי מה טעם היום ומחר ור"ל לרחרן אלא טעם אחת, והוא פ' שהיו קדושים שלא יצאו אל אשה ואל כל טומאה, יע"ש. ול"נ צממלת וקדשחם ככלל ענין גדול, כי מלת קדושה צציו ענינו הפרישה והצדלה התעלות והצרונומות מכל עניני פסוטי הערך, הצור מתלות הימיה וממלכות אסורות נקרא קדוש, לכן צקוף פ' עריות ומלכות אסורות נאמר (קדושים כ') והיחם לי קדושים, וכן ים מעלות רבות צקדושה המקדש ופרש עלמו מדבר המותר לו, שאליו שצוף צצילת פסיו המותרות ומתרחק מלהיות מפורצי יין ומחוללי צצר ומלדבר דברי נבלה, ויש מתקדם עוד יותר שלא יוליד וצור צדרי חול צלסיפת מנוון, והוגה צחורה ומצמנות אחת חמייד ולא יסוח לכל מקרי העולם, כי לצו קדוש ומתרום על הכל, דצוק צללסיו, וכמ"ס התורה אלא הצצת אלו ה' מקדישם אני מצדיל ומצריש ומרום אחם מכל זולתם (וצריש פ' קדושים הועתקו דברים גדולי הערך הנכנסים חחת סוג הקדושה). הנה אשר ה' א"מ מלומר כולל, וקדשחם היום ומחר ר"ל שצלותו שני הימים ישתל עומה עד שכל אחד כפי כה נפשו יהי פרות וצדל מפסיתיות ילדו הרע צצצו, ויחגדל ויחרומו עליו, והוא יסוד כל התורה כולה, והעד על פירות זה היא דעת ר"ל צמכילתא שהדיעו צצלות שני ימים קרא משה לעיני כל ישראל מתחלת צללית, עד כאן, שצמנו ילדו דורות הלאשונים כצצצו על מלות ה' שצנשו, וכן השצר שנת ה' לעוטי דצור והצלו ספיריו מכהם מלורעות, שצ"כ יתנו לצלל צדרי ה' ולשצור מלחיות, והרעין מלות שצנשו צני נח ומלות שצנשו צמרה וצמלרים ושאר כל המלות כולן, ועי"א התורה (צחקותי כ"ו) ולמה המוקים ומצמפסים והתורות אשר נתן ה' ציו וצין צני ישראל צבר קיני ציד משה, יע"ש צמכילתא; כל זה הרע משה לישראל צלות שני ימים קודם מ"ת כדמפורש צקרא (משפטים כ"ד) וינא משה ויספר לעם את כל דברי ה' ואת כל המשפטים, ונאמר עוד שם, ויקח את ספר הצריה ויקרא צלוצי העם. ואף שפ' זו כחוצה לפעניו צמשפטים. מקומה כאן קודם מ"ת ואין מוקדם ומלומר צחורה, כדליתא (צולתחן צבה) ודצריהם אחת; ושם צמקומו יצולר לשון המקרא שצורה צצילור דעתם האמיתית צזה, כל אלה הדברים כלל הוא ית' למשה ואמרו אליו וקדשחם היום ומחר, ר"ל שצשתל לסדר לפניהם ענינים אלה אשר על דם יצחק אשר שם נפשו להתעלות אל מדרגות הקדושה ולהיות מופרצ ומצדל מהצלי העולם ופסיתיותיו, ומצרום וקדשחם (זול צור היליגקייט איציוויסען): ובבסו. וממילא ידעין מה שצעונין טצילת הנוק, כי אין צצום צגדים צחורה שאליו טעון טצילה (מכילתא), והציצ צמ"צ לאמר שהוא כציו לחקון המדות, עי"ד שח"כ צכל עת יהיו צגדיק לצנים: (יא) ליום השלישי. פירות יציריו דעתם ויכונו לצם ומצשצחם לצציהם שצמנים ולקבל את הענין הגדול שיתן להם ציום השלישי, כי מלת כון על דבר המצוקן להיות מקבל ענין מה, כמו מקדש ה' כוננו יידן שצחוקן להשכחת השכינה, הוא עשך ויכוונך שצחן אוחך לקבל כס עליו, וכן ירח וכוצים אשר כננת חקתם לקבל אור השמש, וטעם המקרא כענין (עומס ד') הכון לקראת אליהו ישראל (זיך אצחקקען, פֿאַרצערייטען) להיות כל דעתם ומצשצחם רק צענינים הצומנים אלקיים ומצחק מכל מיני צמיות: ירד ה'. לשון ירדה צהקצ"ה צכ"ו הוא ענין הצלותו והלוי צהצגת השכל, והוא כללון וירא אליו ה' האמור צצצרה, לכן ת"א וינ"ע וירד ואיחגלי צכחצרו וירא, אצל אחו הצחצו לשון ירדה, כי גלוי שכינה אל התחחוני ירדה היא אלא ממעלה הגבוה (כ"כ הרצ"ח

הרבים), ולי' צבונת המהרגמים שחרגמו וירד לשון התגלות, כי לדעתם וירד הוא לשון שטיסה שטיסה (אויסדעשטען), כענין וירד על הכרזים (מי' ו') על רדידת הזבזב למסין דקין, וכן ויס שמים וירד (תהלים פ"ו) לפירש"י, הוא משרש רדד על ההתפטרות והמחיסות, והריש פתוחה כמו ותקל גזרתה (לך לך) ששרשו קלל, והנה העולם הגושך מן הר"י הוא צמקס הדגם הראוי לסיוע למסרון אור הכפל, ולר"י הוא מן הקל, ואף שזכאן הה"א צמקול, הנה כמאן וירד לו (ר"ם וישלח) ששרשו דרד לרשעים מגזרת לרד את המדינים, והלד"י לר"י, והכלל שצמקמות חין מקסר גזרות כמי פ"י ע"י וכפוליים מפתחמים ויצאו זו תמורה זו כמחכר צמקרי צעלי לשון, ואם תבטין תמלא כי פעל ירד רדד ורדה משותפים צמקנס, כי יסוד שרש כלם שתי אותיות רד לכן הם מתחברים צמקיר הורחם, מדע שישמש לשון ירידה על חיל הילוף למלחמה (כצמ"א כ"ו) צמלממה יר, ולא ירד עמנו צמלממה, אף שאין צוה ירידה מועלה למטה, אבל להיות שחשני חיל אף שכלכחם למלחמה ילכו צקצן יסוד כיון שצעת הדרך יתפסמו ויתפדו זה וזה וירחיבו שדוחים לכן טפל ע"י לשון ירידה, ענין שטיסה והתרחבות, וצמקיר מקומות ימות צמח לשון שטיסה על החיל הילוף למלחמה, שסם גדוד צמך (הטע ז'), ופשטת על העיר (שופטים ט'). ולזה ימות שרש ירד גם על האכל הספסד והאכיות (טריערן, קלאנגען), כמו וירדתי על ההרים (שופטים י"א), וירד צמ"י (י"ו), שהוא זר מאל למחצנים הזה ומע"י, חמנס למ"ש שפיקר הורחם ירד הוא על ההתפטרות והתרחבות יתכן מאל, כי כל המעשר צלדו רוחו ונשמתו קלדה עליו ואינו יכול להאריך צמממו, כי גודל הגדה חמנס לבו צקצו ותקצצ לו מלוקת החזה, ולכן נקרא מעמד הזה לזה, לשון מלך ומלום כי חממע צקצו מקום ונעשה לר מלכיל הענין הרע המעשר אורו, וכאשר תשתק עליו נפשו להילוף צמממו דברי אכיות וצמק, צוה יקל עליו משלח לערו, ויסוד ממנו לרמ כאז החזה, ורומ לבו צקצו, כחצו (איוצ ל"צ) הליקחני רוח צמ"י, אדברה וירוח לי, ואשרי כי מאמרי הקניות ודברי הילוף היולאים מפי המושקע צמל יקילו עליו לערו, וימעיעו לרמ הלכ, וגורמים לו הרומה וסיוכל רוחו צקצו להתפטר ולרמק כלאו לכן הונח על דברי האכיות לשון ירידה וענינו התפטרות; ולהיות כי כל צנין העומד על האדמה הוא קצן מאל צמממו צמך כל פני שטח הארץ, שצוה האדם מלומנס צמ"י יוכל להתפטר צממעו רק צממות הצנין, וצוה כל הארץ לפניו להתפטר ולהתרחצ צממעו וכל רוח אשר ירלה לפנות, לכן העומד יציצו צמין שומעל לארץ ויתנועע לשוט למטה לשבת בארץ, תקרא חממעו זאת מועלה למטה ירידה, ע"ש מליחת ההתפטרות; ומה שחונת על המועלה לשון רד"י וירד מיעקב, הוא רודה מעבר הגדר, ל"ל שהוא ג"כ מענין התפטרות כי המושל צעס ומנהיג המדינה דעמו ומחרת על כל פרטי עניני העם ועל כל חלק קטן שצמדיה לחקן הכל לפי מוכת הכללי, לכן נוסל על סוד נפשו והתפטרות ממשצמו לשון רד"י; ומענין זה שלח את צמממו וירדה, כי האם תפריד חלקי העלם זה וזה אף שהם אדוקים יחד צמקין היותם אפסרי צמקס, מ"מ האם תשלוח צו להפרידו לחלקים היותם קטנים כאצק, מעפר, ויתורגם וירדה (לערשטערייעט, לערשטעליטערעט); וצוה נכונים דברי המהרגמי' ענין ירידה לשון התגלות, כי ההתפטרות וההתגלות מתחברים זה עם זה, והאשר תלוי צמקו, הלא תראה אור הגר וכדומה ודברים המאירים, המוקפים צמממה המונעת התפטרות האויר חמון למחילה, כשנעשה נקצ ממנו צמממה זו יתילדו שני דברים, האחד מלך עלם האור, גלוי האור שהיו עד הנה מלומממים חוך הליקק כעת יתפסמו ויתרצו דרך נקצ הממילה המולה, והשני מלך המקצל העומד חוך למחילה ההיא, כי מה שהיה עד הנה מושך לפניהם עתה נראה אור להם ומחילה לעיניהם, ככה הוא הענין בהתגלות השכינה ית"ש, כי אף שאדון יסוד ח"ם צ"ה ממלא כל עולמין, בכל זה למלם והסתיר כניכול את כבודו ית' לעיניו, כמו שדמיוסו קדמוניו כענין הכשמה אל הגוף, שהוא ית' כשומח דכל עולמין, כמו שהכשמה מלאה את כל הגוף מ"מ היא מתמלממת ומסתתרת צמממיות כל פרטי חלקי האברים להחיותם, ולא נגלית לעיני צמר, ככה היה רכזו ית' להסתיר וללמנס אור אחדות עלמותו ית' צממדת העולמות והכריות למלום והסתיר עולם, עד שלח יתראה לעיניו רק מליחות עולמות וכחות חין מקסר, והנה כמלמו ית' לגלות מעט מאור שכינתו שהיה עד הנה מלומנס ומוסתר מהשגחניו, צוה יתדעו שני ענינים, ה"א ההתפטרות אור כבודו ית' שהיה עד הנה לעיני כל צמר מלומנס צמממו, וה"ב התגלות האור שהיה מוסתר עד כעת, ושפיר יתורגם וירד ואחגלי (לערשטענצאכט), כי התפטרות האור הוא צמממו התגלותו; לעיני כל העם, שכולם יראו צדדו שס, כי יראו מלם, והנה כמלמו ית' לגלות ישראל שומנו קילו מחוך האם אבל לא ראו אורו חשילו חילי צמ"י, ומ"ש לעיני כל העם הכוונה צוה כי צממות ישראל הכבוד הזה כאם אובלת צמממו ההר יתנונו כל ישראל ויכירו כי צקצו

השם המיוחד, חונם יראו הכבוד הנקרא אל הים, כי כן ראוהו אליה צי" שחומר ויראו את
אלהי ישראל, וכתב ויסו את אלהי וא"כ ענין הירידה שכתבו אין לך להאמין אותו כ"ל לכבודו
אל השם המיוחד בשמים ומשם בא הכבוד אל הכבוד שירד זהר סיני שמונו היה כשמוע לאזינו,
וכן כתב מן השמים השומיע ה' את קולו, וכן נחמיה אמר (ט' יג) ועל הר סיני ירדת ודברת
עמם ומשמים, ויש לך להתבונן מעתה כי מאשר שהשם המיוחד הוא המדבר, היה ראוי הכתוב
לומר וידבר השם את כל הדברים האלה, כענין שכתבו את הדברי' האלה דבר השם אל כל קהלכם
זהר מתוך האם וידבר ה' אליכם מתוך האם, אל משהי שחומר כאן אשר ירד ה' עליו
באש, ויארר זה שמו הגדול הוא השם המיוחד שכן באש, לכן הולך להזכיר וידבר אלהי, כי
וידבר חלקי' הוא זיאר למתוך האש, כי ישראל מתוך האש שמועו הקול, וכן הכתוב אומר הן
הראו ה' חלקיו את כבודו ואת גדלו ואת קולו שמועו מתוך האש, לכן כשהזכיר וידבר השם
אליכם הזכיר מיד מתוך האש, וכן את כל הדברים האלה דיבר השם, יזכר מיד מתוך האש, ולא
תמלא ביום מקום צמ"ח דבור השם המיוחד אלא אם כן יזכיר זו מתוך האש, עכ"ל. והדברים
קטומים, ואם תשכיל ע"ד אות שפ"ה הר"ח צ"ח נפש החיים שער ג', בחילוק שבין שני השמות
הוי' וחלקי', ששם העלם הוי' צ"ה מורה על הצניעה והענין כפי מה שהוא מלדו ית' שהוא צנחית
ומלא כל עלמין, ואין תחת עמידת העולמות והצדושים שום חליה צנחית אחרות הפשוט,
וצנחית זו הוא כבוד ה' הסתר דבר מלדיו, וצנחית עצמותו לא ילדק ענין מעלה ומטה כי הוא
נעלה מכל עניני חילוקים ושוניים רק הכל מלא אחרות גמור לדד בהשוואה גמורה; חונם שם
חלקי' הוא כפי מה שהוא מלדיו צענין השבחו, שהוא ית' צנחית סובב כל עלמין, שיש צנחיות
גמור עולמות וכחות מחדשים מלדיו הפשוט ית', שאלם כבודו והיח מקום כניכול למצואות
עולמות וצדושים רק שהוא ית' נשמתו ומקור שרש כח חיותם הנחלתם ומסתתר בתוכם כענין
התפשטות השמות בגוף אדם שמתפשטת בכל חלק ונקודה פרטית שזו והגוף ישנו צנחיות ואינו
מתבטל נגדה, ככה העולמות והצדושים ישנם צנחיות, ורק צנחית זו ילדק מעלה ומטה, וחילוקי
מקומות וצנחיות שונות וכן ענין המקראות אלהי עליון יושב בשמים והרבה כיואל, וזהו יאורו
עיניך דברי הרצ"ח הכ"ל: (יב) והגבול את העם, אי אפשר לומר הדברים כפשוטן שגבול
את העם ומטה, כי מה לשון סביב שייך זה, כי לשון סביב אינו סובל כ"א שיהיה מקיף את
מחנה ישראל מכל הכוחות סביב, זה לא היה מן הדרך, כי האחרונים שלא היו סמוכים אל
ההר אינם לריבים הגבול ועשיית תחום, גם לא היה נאמר להם ללכת מן המחנה אל מן ההר,
חונם באמת ענין והגבול את העם הוא צעמו הגבול תחום ההר, וכמ"ס רש"י, כי שם גבול
נופל צ"ח על סוף רשות זה ותחלת רשות זה, שהוא סוף צנחית האחד ותחלת צנחית השני,
ולזה מה שאמר משה (לקמן כ"ג) הגבול את ההר הוא ג"כ המובן האמתי שחומר והגבול את
העם, כי הגבול ההר הוא צעמו הגבול העם ותחום אחד לשיניהם, רק סוף תחום ההר הוא
צעמו תחלת גבול ישראל, וישמש שם גבול כאן על סוף ההר להוראת תחלת גבול של ישראל.
ומה שאמר הש"י והגבול את העם ולא אמר והגבול את ההר, כי מזה ההגבול לא חלה על
ההר רק על ישראל הנאמרים שלא לעלות, לכן הסב מזה ההגבול אל העם: (יג) סקל וגו' או
ידה, הראצ"ח פי' יורו עליו צנחית להיתור, ויצע"ת יתרגם באצני צדא לא גירין דסלא חקקון
זי', ואונקלס ורש"י פי' ע"ד רבותיו, לפי שהסקילה היתה צנחית פנים אם שילכו המורד על
האצנים ומקום גבוה אל מקום שפל, והוא מלשון פרעה ומילו ירה צים דהיינו הזריקה והרדיה
ומעלה למטה, ולזה אמרו (סנהדרין מ"ה) שיהיה הסקל דחק תחלה ממוקם גבוה ואם לא נח
דחפיה אז יסקלוהו באצנים (ע"י רא"ם כאן) ונראין דצריהם, כמ"ס רש"י כי מלת וירה שהוא
מזנין נפעל אשכר זו צ' מוצנים, ה' שיהיה הנפעל שזו נפעל מפועל יולא לשני פועלים, שהמורה
בצמים הוא הפועל והסך הוא הנפעל ראשון והאדם הנקבל יהיה הנפעל השני, ואפשר ג"כ, שלא
יהיה שם כ"א נפעל מפועל יולא לאחד והיינו שיחזק האדם מציית הסקילה מנצור למתוך, ואשר
שהסוד המאומות בכל מקום שלא בא הכתוב לסתור אלא לפרש, מזה מוכח שחין צנחית הענין
כ"א המובן הפשוט המזי בכל נפעל שהוא נפעל מפועל יולא לאחד והיה הדחפיה ומעלה למטה,
האומם שצנחית יסקל שהוא ג"כ מזנין נפעל א"א צענין אחר כ"א בהפעלה מפועל יולא לשנים
אחר שלא יפול שם סקל על האדם עלמו כ"א ע"י קבלתו אצני הסקילה, הפעולים מן הסוקל וזהו
דבר הכתוב מפורש צענינו, משא"כ צנחית יירה שהוא סובל צ' מוצנים, בהכרח דברי רבותינו שכל
דצריהם אמת, וגם יפול על הענין היטב שם ירה, כי הדבר הכבד שדחק ממוקם גבוה הצנחית
משופע הוא נופל חמיר על קו ישר דנפילתו הטבעית שהוא מה שמתכונן אליו חומר הארץ;
(יד) ויקדש את העם, הודיענו זה דרך כלל שהשתל משה עמם עד שהתירו לקבל עליהם
להשעלות

לחשולות ולתחזותם בקבלת קדושת התורה והאמור, וסמך קבלת הקדושה הזאת ארבענו (מספדים כ"ד) כי שם אמר, ויבא משה ויספר לכם את כל דברי ה' (מלות פרישה והגבלה) וזה כל המספדים (מלת שגלגלו צי נח וצנת כבוד אז ואם פרה אדומה ודנים שנתנו צמרה) ופי' עוד (שם פסוק ז') לאחר ויקם את ספר הצרות ויקרא באזני העם (שהוא מנראשית עד מית ומספדות צור ונחשתי עם הצרות והקבלות האמורות שם, ותרגום ויקדם את העם (פר וייהיבמע עד מית נר הייליגקייט): (פז) יהיו קולות. מדעת רבותינו מנואל שאין קולות אלה קול רעומים כדעת המפרשים, כי קול דבור של עשרת הדברות, כאמור במכילתא רואים את הקולות רואים את הנשמות, וכפי' שם קולות היואלים מפי הגבורה. ולאחר עוד במכילתא יהיו קולות, קולות מוונים זה מזה, שהיו נשמיים את האדם לפי כמו שכשעמדו לפניו הר סיני לקבל את התורה היו שומעים הדבור ומפרישים אותו. ומכלך דרכי הלשון מסיים לזה, כי בכל מקום שסוחר לשון קול על הרעם מנואל נלדו לשון רעם, כמו קול רעומך בגלגל, מן קול רעומך יחסון, ורעם נקולו נפלאות, נקול כמוהו רעם (עמ"ס ס' צא ויהי קולות וצד), אמנם כשלא הוכר מלת רעם אין לשון קול כי קול הדבור (והפרסטימיות) כמו כי שומעת לקול אשתך, כל אשר תאמר אליך שרה שומע נקולה, וישמע אברהם לקול שרי. חדש שכן הוא, כי צפי ואחשק לא החכמו במקרא הקולות והצדקים כי קול הדבור של עשרת הדברות, וכתיב שם אם יוספים אמת לשומע את קול. מנואל וזה שהדבור של עשרת הדברות נקרא צענין קול, וכדעת רבותינו: וברקים. גם צה אין אנו מוכרחים לפרשו על הצדקים הנראים אחר הרעם (צליצן), כי בכל מקום שיוצן עדי' אינו רק כשהסחר אלל הרעם או אלל הגסם, כמו קול רעומך בגלגל האירו צדקים, צדקים למטר עשה, אבל בכל שחר מוקמות אין פירושו כ"א זהר ומלכות (גלגלנענד, שטראלענדע) כמו אם שומע צדק חרדי, לטוב צדק פניך, מרד הוסדה וגו' למען היה לה צדק, פירש' והכרית, וכן מרד מרועם למען צדק מחורגם לחטם, והענין זה, כי לרבותינו היו עשרת הדברות נראה לעיני כל ישראל נשעת מית, כפי' קול ה' חולג להצות את פירש' שהיה הדבור של עשרת הדברות יואל צלצות את ומקק על הלוותם כחנניהם, וצחיצ' דבורא הוה נפיק כשלא יוצין דבורא ומתממי על משריתיון דישאל ומתקק על לוחי קיימא, ובמדרש צ"י אינו קלין הוה מתגלמי צהאי מסוכא עננא וקבלא ומתחזין צהו כמו לחסדי גופא; ועי' הענין אמרה מורה מלת צדקים, שעשרת הדברות היו מחזירים צהור מלחמה בלוותם עד שהיו נראים לעיני כל ישראל, וי' ללחם טעם לדבר זה שהיו הדברות נראות לעיניהם סוף מונה שכשנמע לאזניהם כי לשמות הדבור והאמירה הנאמרים אללו ית' בכל המקומות הוא צעמנו דבר קשה מאל לקצו אל הדעת, כי לא יזייר דבור רק מתקן ולשון וכלי דבור, ואין מקום לכל אלה אללו ית' המרוקם מכל מיני גשמיית תכלית הריסוק, ואין לנו מקום להכלל ממוקם הסעות צה רק לומר שהוא קול נצח לעשתו, וצדק פלה התבטם לרנו ית' ומחסו ממונו דבור עד שהיה נשמע לחוץ הסומע; והנה צעמנו תקבלי התורה, שהאמירה הראשונה צו היא לא תשע לך פסל וכל תמונה, שכלכל צו גם אחרם כללי בהשמינו ושאין צו מתאורעות בגופות, איך איך ישמע לאזניהם קול עשרת הדברות האלה, והדבר סוחר את עצמו, ומשמיעם הדברות בנקל יוכלו אכטי העצמד הכבד להסעות ולדמות צנפסם ללא יזייר קול הדבור צלתי כלי דבור גשמיים ומחשים, ולחקן הסעות הזה הראה לעיניהם חוץ הדברות עצמן צלצות את, מעט ילמדו לדעת, כמו שהדברות הנראות הוא צלי פסק דבר נצח, ככה קול הדברות אינו נקול דבור האדם שהמלות נסתכוה צפסה ולשון והרון, אבל הוא קול נצח לעשתו (פי' רעצ'ם פי' מיוורי תורה היא, וצדרי המפרש שם, וצדרי המצר לבחרי צמאחר ראשון סי' פ"ט ז"א): וקול שופר. אמתא במדרש צ"י (יתרו ד' פ"א) קול שופר כד"ל שפר קדם דריות, וכלי יספר ענך. וזה אמתא הם (ויקרא ו' צ') קול שופר קול דאקרי שופר. למדנו מצדדים שאינם מפרשים שופר כאן על הכלי שתוקעים צו, כי לא יתכן שיטעמו למעלה בכלים גשמיים ומחשים (ועי' דברי רמב"ן כאן על מית רש"י שהיה שופר של איל יחסק), לכן פירשו שהקול צעמנו נקרא שופר; ואם נלך אחר עיקר הוראת שם שופר, דעת רבותינו צה מכוונת גם עם עשפמי הלשון, כי שם שופר מתחבץ מענין צרחו שמים שפרה (איזו כ"ו) שפירשוהו השמים הם ימים צמחה לזיז וצהיר (הייסער, קלאר), ומה הנה שם שופר על הכלי המשמיע קול ללול וצבור (העללעכענדעם אינפערדומענע), ומשפטי הלשון לשומע צהם שופר על הפועל ועל הפעולה, כמו לשון ומשם המורים על המצבא (שפראכע), ועל כלי המצבא (לעבנע, ליפפע) וכן פי' יסומע על המצבא (אויסשפראך) על פי מרעה, ועל אחר המדבר (מונד), וכן הרצה שומע יסומעו על הכלי הפועל ועל הפעולה, ככה שם שופר יסומע גם על הכלי גם על הקול צעמנו, הקול אללו והצדק (העללעכע קלארער טאן) נקרא שופר, וכן הכלי המשמיע קול ללול וצבור נקרא שופר, וזהו יחייבט היטב לשון המקרא

(פ' צהר) והעצרתם שופר תרועה, שאם נפרש שם שופר על הכלי היה מן הראוי לומר תרועת שופר, קול התרועה נסמך אל כלי השופר, וכמ"ס הללוהו בתקע שופר, וכמו שלא יסמך שופר אל קול, ולא נאמר שופר קול כ"א קול שופר, כן ראוי לומר תרועת שופר לא בהספד, ולזה נדחק המפרשים שם לטעם פתח ה"א לקמ"ץ ולהוסיף אות ז', כאילו כתבו והעצרתם שופר תרועה, אומנם אם שופר הונח גם על הקול צעמנו שפיר נסמך שופר אל תרועה, וטעם והעצרתם שופר תרועה (חיהר) זללנו ערגעהען לאססען איינען העללען טאן דער תרועה) תשמיעו קול ללול וצורו, ומפרש אחי קול ללול וצורו ישמיעו ע"ז אחר תרועה, הקול הללול והצורו יהיה קול תרועה, לא תקיעה או מצרים וכדומה משאר הקולות; וכן הגאון שם תעצירו שופר בכל ארבע, יוסיפו המפרשים מלת קול, ואין לריבם להוסיף זו אם נפרש שופר על הקול צעמנו; וטעם קול שופר כאן, שהיה קול הצירות קול ללול וצורו, עד שהיו כלם יורדים לחוכן ועומק המושג המכוון בצירות, וכמ"ס כאן צמחילתא שהיו שומעים את הצור ומפרשים אותו, ואמרו (בספרי האזינו) יסובבנהו ויזוננהו, יסובבנהו לפני הר סיני שאל' והגבול את העם סביב, יזוננהו בעשרת הצירות מלמד שהיה הצור יולא מפי הקצ"ה והיו ישראל מתחבלין צו ויודעים כמה מדרשים יש צו כמה הלכות יש צו כמה קלים ומחמירים יש צו וכמה גז"ס יש צו, ואמרו צמח' סופרים, פנים אל פנים דבר ה' אל כל קהלכם, פנים חרין אל פנים חרין הא ארבעה פנים, פנים למקרא פנים למשנה פנים לחלמוד פנים לאגדה, וצמח (דפ"ס) כל דבור וצור שאלא מפי הקצ"ה היה יולא צעצעים לשון כלומר לשעצעים פנים, וי"א צמחיקונים (תיקון כ"ב דס"ב ז') ומחרין דבורין נפק קלא ואחפגל לשעצין קלין לקבל שצעים אגמין. וצמח"ס צ"י לא היו קלא דלא הוה נהיר צמחירו נעלה ומתחבלין צ"י צמחמחא נעלה דין עלאין וגבולין טמירין. גם כבר ידענו שבעצרת הצירות ככללן כל המצ"ג מלות, כמוצא היצו צפ"י הרצ"ן לשיר הסירים, וצמח"ס הסכל לראצ"ן שצמפרשים כמה פרטי מלות הסכלים בכל אחד מן הצירות, עד שמתכלל עשרת הצירות יולאים צאר היטב כל המצ"ג מלות, וכבר הזכיר רש"י מזה ס"פ משפטים צמח רצונו סעדיה. הנה על כל אלה יאמר כאן וקול שופר; חזק מאד. מלת חזק כאן הוא כללון מיעוט מחזיק את המרובה, כלי מחזיק ארבעים סאה (ובדס"ב ד') מחזיק צמים שלשת אלפים, ר"ל בית קצול המחזיק ותוספת דבר הנכנס צו (ע"י צמח"ס צ"י ויקרא ו' ז'), וטעמו כאן, שהיו קול הצירות מחזיק ומכיל בתוך פנימיותו כוונות עמוקות מאוד (ועבר אומ"סאססענד, פיעל ענטהאלטענד, אינהאלטריך); והדעת נותנת שלא היה קול הצירות רק לכוונה הפשוטה המובנת מהם צמחקה ראשונה, דלפ"י לא היו לריבים אל המראה הגדולה הזאת, כי לפי הכוונה החיונה הפשוטה, אין בצירות רק מלות שכליות מובנות לכל אדם מרעה עלמו, ומה טרך אל ההכנה הגדולה וגבולו הסמיכה. והאמת צפ"י רצותינו שהיה מרדע להם כל הכוונות הפנימיות והעמוקות שבעצרת הצירות, ואין זה דבר חיינה, כי אנו רואים מדרכי החכמה העליונה לבין צפעולה אחת שכליות רצות, כי כן הוא גדרה ככלל, כמו שאנו רואים צמחקה הילירה וצפרט צאצרי צעלי חיים, שחכוין צאצר אחד אל כוונות שונות, האף להרים ולנשימה ולדחות הליטה העורפת ולייפוט תאר הפנים, הרי אלו חוועליות רצות צמחע אחד, וכן רצות צילירה לאין מוסר, ח"כ אינו רחוק שחכוין החכמה העליונה צדבור אחד אל כוונות מתחלפות וכולן אחת אחת. וכבר נרע שמוקד עליון של המורה ושרטה העולם נעלה מחד, היא ראשית ושרט אלילות קדשו ית' קוד המלצות העליון, אומנם טח עיינו מלראות צמח קדושה עומק מושגה ואורה הפנימי, ואף כשהיא מדרצת צעניני זה העולם המתחמן היא רומח צמח ענינים פנימיים וגבוהים מחד למעלה לאין חכלית, ויש צה סודות נפלאות ענינים נסגרים ונפלאים צבור ה' ודכיו, ועליהם ציקש המלך האלהי גל עיני ואצטעה נפלאות מתורתך, הילול מתכלל הצירים שצמקרא זה יודיענו איכות הצירות עלום וצאחיה חוץ מתודעו לעם עשרת הצירות. ולפ"י שהקולות והצדקים הם הצירות עלום, ח"כ מה שאמר חס"י ויולא משה את העם, אין פ"י שאמר שצמחעו הקולות הוליים משה, כי אומנם פ"י אחר שהוליים משה צמחעו הקולות, כמו וירם חולעים ויצאם, שפ"י אחר שהצאם, כי יש הרבה ור"ן יורו על המתקנות שני משפטים המלטרפים זה אחר זה צמחיקה הזמן: (פז) ויחרד כל העם, אין הכוונה צזה מרדה העצמית שישפד האדם מדר צאצר יגרום לו רעה ולרעה או צמיות פתאום וכיולא צלחה מדעיות המתקירות לב האדם מחלי הזמן אשר תפת השמש, כי למה יחרדו ויצהילו ויפילו צפחד פתאום המלצלל דעת האדם עד שאינו מיוסצ צדעתו, והוא ית' החכוון להשמייעם את דבריו צמחמד הנכבד הלז, ואף יצני וישכילו אם נפלה עליהם חיתמה ופחד ואין דעתם פנוי, אצל המכוון צו מרדה שכלית, צמחיקה הענינים האלקיים והצנים הגדולות והנפלאות האל המרלים רוממות ה' וגדולתו המצננים לנפש אדם מרדה רוממות ויראל הכבוד העליון, כרך תמויני

חמיוני ה' אשר נגעה יראת ה' בלצצם צמדה גדולה, שיסדר הלכ מפני רוממות כבוד יולרו האנויי
 זו צלחת; ויחד. לשון חיינה והשתוממות כפיכטי על ויחד יתקן מדרה, וכת"ל שם ומה ילמק
 חיוה. ויותר כ"ל כי ענין ויחד העם הוא ענין מדרה הנבואה, כי כל הנביאים אינם רואים
 מראה הנבואה רק אחרי שהם יראים ונזהלים ומתמוגגים שאיבדוהם מזדעזעים ומה גופם כשל
 ועשתותיהם מתערפות כדי שיתצטלו הרגשות הגוף ולא תהיה בהם מחשבה כלל בלחד מדברים
 בטלים ולא מהבלי הזמן ותחבולותיו, ותחפשו הנפש מן הגוף ותהיה פנוי להבין בלירות הקדושות
 הטורות, כמ"ס (דניאל י') ואראה את המראה הגדולה הזאת ולא נאמר כי כח, והודי כהפך עלי
 למשחית וכשמיני ואני הייתי נרדם (מרוז פחד) על פני ונדברו אני עמלתי מרעיד, ונאמר בלצצוהם
 והנה חיינה חשבה גדולה נוספת עליו; ובמדרש זו אשר בלעדה בלתי אשפרי לזכות למראה הנבואה
 הוא שנפלו זה העם מקצלי החורה, כי כולם נשעו זו זכו אל הנבואה נשועים קול ה' אלקיים
 מדבר מתוך האש עשרת הדברים, כמבואר במאמר בעצור ישמע העם דרכי עמך, ולחיות שכולם
 זכו להיות נביאים בלוחם שעה, לכן הולכו לבוא תחלה אל הכנת הנבואה מלד גופם, והוא המדרה
 והסדרה (וענין מדרה זו היא הנקרא במקום אחר מיתה בלוחם ועתה למה נמות וכמ"ס שם),
 ובמדרש צ"י ל"ד, צהורא יומא דקיימו ישראל על טורא דסיני אעבר זיהמא מנייהו ואשתאלו ישראל
 גופין מלוחמין בלא טוופא כלל: (יח) והר סיני עישן, אין המכוון בזה שאש שלמעלה הוא מעלה
 עשן אלל טעמו שהוא ית' עשה שהר סיני היה עשן כלו מפני שיר ה' עליו בלש, לבל יוכלו
 העם להסתכל בלכניה ויזנו עיניהם מונה (רמ"א): ויחדר כל ההר. סבת רעם הארץ הם רמות
 עבים ועשנים נכנסים בלען האדמה, וכאשר לא יוכלו נקבים ומקומות ללחם תרעש הארץ מפני
 הלך העלז שמה, אלל בזה סיני לא היה הדבר כן, כי היה יולא עשן ורמות ומתחם ללחך רב
 ועצ כעשן הכנען, ועם כל הילחם המופלגת היה מדר כלל ההר מלד, והה יורה כי מהשם היתה
 זאת היתה נפלאה עניניהם, כי המפרשים, ולולי יראתיה הייתי אומר שאין מדרה זו מוסבת להר
 עלמו כי"ל בלשני עמוד שפיו עומדים בציבות ההר, ומקיף בזה על מה שאמר מקודם ויחדר
 כל העם אשר במחנה, והנה כל ענינו היקף וציציה (לוחגעבונג) מלשון כליל (כליל תפארת
 בראשו נחת) שהוא כתר ועטרה ע"ס שהיה מקפת ומסבבת את הראש (קרקנע, קרקנץ) וכשם
 עטרת שהוא מנעין היקף וציציה כמו עוטרם את דוד (ש"א כ"ג) שהיו מקיפים ומסבבים אותו
 מלד אל לך, וכשם כתר מן כתרו את בנימין (שופטים כ') ענין סבוב והקפה. וכן נזר (הנזר אשר
 על ראשו, ש"צ ח') מן זר זהב סביב, ככה שם כליל הונח על הכתר ועטרה ע"ס הקיפו את
 הראש ומסבבו, ומה הונח על הארוכה ציוס מופתה שם כלל, לפי שבו ציוס היא מוקפת ומסבבת
 בתכשיטין, והו שם כלל האמר בפרטיו, כי הוא כמו גדר המקיף בלוחמיו כל מושגי פרטיו. ומה
 אחר (נ"א ח') השעים לא יכלכלוך, לא יוכלו להקיף אותך ולהחזיקך אל תוך היקפם. ולפי שהוא
 ית' מתואר ללליו בלחית מנהל כל עלמין ובלחית מקיף כל עלמין, לכן יתארוהו כמני אמת
 בלם כל (ע"י ומדרש צ"י תרומה קל"ד ז') ומה שם בלי (מים חיים אל בלי) לפי שכלליו מקיף
 ומסבב את כללו והמונה בלוחו (לוחמאספער) ומה מלת כל כאן, ועם כל ההר, בציבות ההר
 וסיקפו (ד"א לוחגעבונג דעם בערגעם) אחר ויחדר כל ההר מקיפי ההר העומדים בציציו תחטיו
 נפלו במדרה והשתוממות נפלאה בזה שהיה לעיניהם התגלות כבוד העליון ית'. והיה א"כ כאן שמי
 מיני מדרה, הקולות והצרכים לא היו סבה רק למדרה העם למחותי המדרה לא למחזי מעלה
 בציציהם, אולם התגלות כבודו ית' היתה סבה למדרה כלם כי כל העומדים בהיקף ההר וכל
 המבצבים אותו נתפעלו ותרגשו בהשגת כבודו ית'. והודיע עוד כי המדרה הזאת השניה היתה
 במדרה יותר גבוהה על הראשונה, לכן הופיף כאן מלד, ואפשר שכלל בזה גם מלית מדה הנפלאה
 שבעי רבותינו, בלוחם (שמות רבה כ' כ"ט) כשנתן הקב"ה את התורה ללד לא לוח עוף לא
 פרס שור לא געה לופנים לא עפו שרפים לא אמרו קדוש הים לא נדעו הצרכים לא דברו אלל
 העולם שותק ומחריש הלמים הקב"ה כל העולם והשתק העליונים והתחתונים וכו'. אף שלחלושי
 השגה כמונו מונעה פתרון מדה זאת הנפלאה עכ"פ ידענו שבמדר דבריהם טעון אולר בלי מדרה
 רעיונות נבונות, והוא הנכלל גם כן במאמר ויחדר כל ההר מלד, ההיקף כלו שמתוך להר
 היתה במדרה והשתוממות נפלאה מכבוד העליון שמתגלה בלחך. עיין מה שכתבתי סוף פרשת
 שלח כ"ז ולא תעשו. ובתוך מ"א כ"ד רעב בלל הארלות: (יש) קול השופר. למה שמואל
 מקודם דעת רבותינו נעם קול שופר, שהוא קול הדבור שהיו דבור ללול ודבור להצנים תוכן
 ועומק המושג המכוון בדבור, וכן טעם חזק שהיה קול הדבור מחזיק ומכיל בתוך פנימיותו כוונות
 והשגות עמוקות מלד, גם כאן הכוונה ע"ז וידענו הסבה אשר בעצרה מלך העם אש"כ מלחמות

שאר הדברות מפי הגבורה וציקצו לשמעם מפי משה, כאמרו דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים, ועם המקרא, כאשר היה קול הדבור הללו והדבור הולך, ותחבר תמיד להסתיק בפנימיותו כוונות עמוקות והסגנות נפשות מחד, אז היה בהכרח כי משה ידבר שאר הדברות, כי שיעור העם נפשיותיהם שלא יוכלו לסבול לשמוע משא דבר ד' כאלה מפי הגבורה, ומלת יענו הוא מן כל מעיני ד' (תהלים ס') כרס אפנה אלי שובג (שם קי"ט) לענות זו (קס"ח), שמיפסוהו לשון עיון שכלי והתבוננות (אייזנכט), ועם יענו בקול, אלהים הספיע על משה עיון שכלי והתבוננות לכיון דעתו ולהבין עומק כוונת קול הדבור וההפנה הסגנה שבו (עמ"ס זכ"י מצא וענו הו"י). וכן מובא דעת רבותינו בזוונת מקרא זה, שאמרו (במדרש צ"י ויקרא ו') בגין דכתיב ויאמרו אל משה דבר אתה עמנו ונשמעה ואל ידבר עמנו אלהים, על דא משה ידבר והאלהים יענו. ודבריהם סתומים, ומתבארים ממה שכתבנו: (בד' לך רד. ציקס הקצ"ה ליתן עשרת הדברות והיה משה עומד מלדו אמר הקצ"ה, אני אומר אנכי ה"א, הם אומרים מי אמר, הקצ"ה או משה, אלא ירד משה ואמר אני אומר אנכי ה"א, עד שמהם יורד בגלה הקצ"ה שכל יורד משה אל העם וידבר אלהים (מי רצה), ועם לך רד, עתה צהיתי מדבר הדברות הראשונות דר אתה והיה עם העם למטה. אמנם יגיע עת ועלית וגו' שתלמדך אתה לעלות, כי בגוי לפניו שיאמרו אמר דברות הראשונות דבר אתה עמנו (לקמן ט"ז) ומשה ישימם שמה דברות האחרונות, וכאמור שם ומשה בגש אל הערפל:

ב (א) הדברים האלה לאמר. מלת לאמר יורה דרוש המקומות על הסגנון שתסם המדבר, כלומר שהדבור ה' בלשון פלוני ופלוגי האמאחד בספור, כשיאמר וידבר ה' אל משה לאמר יורה מלת לאמר על גורות הלשון הבא אחריו (וויא פלגט, נעמליך, פלגנענדע ופארטע), והנה אחרי שאמר כאן את כל הדברים האלה לשון זה לבד יורה לנו בצדק גמור שהדברים הבאים אחריו ילאו מפיו ית' בסגנון אותו הלשון ממש, וא"כ אין לזרז עוד למלת לאמר אחריו והוא רק לומר צמקם זה, ולקמן ציקס (ל"ה ד') שאמר זה הדבר אשר נזהר ה' לאמר, צאמת מלת לאמר שם אינו מורה על סגנון הלשון רק לאמר לכם וכמ"ס רש"י שם; ויראה לומר שהדיבורים רבותים שמהם ית' אמר תחלה עשרת הדברות בדבור אחד, וחזר ופירש כל דבור ודבור בפ"ט (כמ"ס רש"י מן המכילתא) ועם הדברים ג"ל מפני שהדיעה הפרטית למד והידיעה הכללית למד, ועוד כי מלך הנוחן שהוא האחד האמתי כל התורה היא כמורה אחת, ואינם דברי רק אחד המקבילים, לכן הוא צבול וצפרט, והי' מרלונו ית' להודיעם תחלה עשרת הדברות ידיעה כללית לכן כאמרו בדבור אחד שהיו כולן נקודים אחת שאין בה חלקים כלל ולא היו זה אותו לשון והמלות הכחוצי' לפנינו מעיין שני הנבחר והמדבר צעדו, רק דבור אחד כללי שהי' כולל טעם כל עשרת הדברות, ואותו הדבור הכללי שמועו ישראל מפיו ית' וגם הציטור צדיעה כללית (ודלא כדעת הרמב"ן צ"ח), כי מה תועלת ה"י לישראל לשמוע קול פשוט צלי הצנה, כי תכלית כוונתו ית' ה"י בצביל ישראל, כמ"ס הקהל לי את העם ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים, ואם הם לא הציטו דבר מנפנם הראשונה האין ילקו ואשמיעם את דברי ואין ילמדו ליראה, גם אמרו וידבר ה' אליכם מתוך האש ויגד לכם את צריטו, היאמר דבור ואגדה על קול שלא יצונו ממונה, וב"כ הראצ"ע שכל עשרת הדברות שמועו ישראל והציטו אותם מפי ה' עמנו, והיא דעת רבנן (במדבר חזית פסוק שקנ') שאמרו כל עשרת הדברות שמועו ישראל מפי הקצ"ה; ואחרי הידיעה הכללית הזאת ה"י מרלונו ית' להודיעם עשרת הדברים גם צדיעה פרטית, ואז מפי עמנו כציכול השומעים שני דברות הראשונות, ושמונה דברות האחרונות השומעים ע"י משה, שהי' הוא ית' מקרא אותם אליו ומשמיעם צפוי בלוחות הלשון עמנו כמו שכתבנו לפנינו בתורה (עראים וד"ל ובעל משכיל לדוד), וע"ס שתי הידיעות האלה הכללית והפרטית אמרה התורה שתי לשונות אלה, על הדבור הכללי אמרה, את כל הדברים האלה, ואין מלת כל כאן הוראתו על המקוצץ המתפשט על כל אחד מהחלקים, אבל הוראתו על כללות וקבוצת הדברים הכללי המתפשט על פרטיהם (כמובא צ"י שלח צוכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה), והי' תרגומו (דען אינבעגריק דיעזער ופארטע), ועל הידיעה הפרטית אמר אחריו מלת, לאמר, שהוא סגנון הלשון הכחוצ' לפנינו במקרא, ובמכילתא שמתא דרש"י (יתרו ל"ד ע"ג) את כל הדברים האלה לאמר וגו' אנכי ולא יהי לך דבורא חדא אחאמרו וכו' הני כללם דכולא הני כללם דכל אורייתא וכו' ולבשר האי דבור פריש מלה ואכריז לה וע"ד כתיב את כל הדברים האלה ללמדון כללם, ע"ס. ויתכן עוד לומר לפי מה שידענו מקדמונינו שנעשרת הדברות נכללו כל התרי"ג מלות עם כל פרטיהם (כמובא זכ"י משא נצרות על הלוחות). לכן קראה אותן התורה בשם, כל הדברים. כלומר דבורים כללים אשר מהם מתפתחים כמה פרטים ופרטי פרטים: (ב) אנכי ה' א'. יש בכונת

בכוונת מקרא זה דעות שונות בין הרמב"ם והרמב"ן והסמ"ג ורבים מפרשי לב אשר אחס, וכולם בדרך אחד ילכו לכלול צמלות עשה זו מדרשות אמותיות, וכל דבריהם נלקח ומישרים, והסמ"ג עליהם רכז לאמר, יסבן כי תוכן זאת המורה היא לכלול בה יסוד גדול, והיא. שאע"פ שכל גוי הארץ מורים שהוא צ"ה יולד הכל, כי זה מן המושכלות הראשונות הנעשות בשכל, לרץ לדעת שיש שתי מצי הנגה שבהם ה' צ"ה כוהג עם ברייתו, וכנגדן יש שתי מצי עבודות ומעשים שמיניים הנריות לעבוד בהם ליוגר הכל ית', הנגה האחת היא אשר חלק ה' אותה לכל העמים חסות העמים, שמך ופוענעוהן חלויין בדברים הנגהין, וכנגד זה אין העמים מיינים לעבוד את ה' רק במלכות מרעיות שהן ז' מלות בני נח ופרעיות, והנגה השני היא אשר הש"י כוהג בה עם ישראל שכן חלקו ונחלתו, והיא למעלה מן הנגה. כ"א בדרך קדש ובארת נפלא, ולעומת זה מיינים ישראל לעבוד את ה' בעבודות קדושות, וחת תורת ה' הכוללת תרי"ג מלות ופרעיות כולם מפי הגבורה, והאנו ישראל מיינים לקבל על עצמנו הנגה העליונה הזאת ולעבדו בתורה וצמיות הפערים לעממה, כי ה' מכלנו הוא מחוקקו, ולפי שבהנגה הזאת חלויים קצול התורה ומיית המלכות, מרס הדיעם חקיו ומעפסיו ה' הדבר הראשון שצמנו בהר סיני, אכ"ה ה' א"ה, כלומר צמנו ישראל אכ"ה ה', אף כי אין אל מכלעדי הנני אלהיך בייסוד מנהיגך ומלכך, לכן אתה מייב לעבדני בתורתו וצמיותי אשר אלום חליך מה שלא נריתי לשאר העמים, לפי שהנלחתיך מארץ מלרים מצית עבדים בלותות וצמיותים וקצית אחסם להיות לי לעבדים; ולכן קראו אצמיתו וסמיתו המורה הזאת קבלת מלכות שמים, ואם ה' ענין המורה הזאת לדעת שיש חלום שהוא בורא הכל מצמית על כל, ה' להם לווגר קבלת אמות השם, אמות יכלתו, אמות הסגסות, אבל קראוהו קבלת מלכות שמים להורות שהמורה היא לקבל עלינו מלכות השם המולך עלינו בהנגה הנפלאה המיוחדת לבני וקטורה עומה עול תורה ומורה שמיין ישראל לעבד בהן את ה' יומר ממה שמינים שאר העמים חסו מאמר קבלת עול מלכות שמים: (ג) אלהי אחרים. אחרים עשאום אלהים עליהם (רש"י ממכילתא (אנדער גאטעער), ולא יסבן למרס אלהי אחרים זולתי (אנדער גאטעער) סנגא כלפי מעלה לקדושת אלהות אלו רש"י; ורבים כתב נקראו אחרים ע"ש מתקבלים כח מאמר (אזענגיגע, אונזייגענמאכטיגע גאטערוועזען), חסו ולא תשתחוו לאל אחר, מתקבל כח מאמר, וכן חס'ל ומכלעדי אין אלהי שלא קבלתי מלכותי מאחרים, ע"כ. כי כולם אין הכח שלהם מעמדם רק ממה שקבע בהם הוא ית' כח וגבורה להיות מושלים, והוא ית' נקרא אלהי אלהים, וגם האומות קוראים אותו ית' אלהא דלילין, ונקראו אלהי אחרים כח לווגר שאין כח להם מעמדם רק ממה הגבורה מומנו והגבורה מומנו מומן ג"כ כח ממה שעליו עד צעל כח האומות של כולם הוא ית', ולכן כאשר (ימיו י"א) וה' אלהי אמת שהוא צעל כח האומות של כולם כי כלם מתקבלים כחם מומנו ית' ח"ס ויפלו על פניהם ויאמרו ה' הוא האלהי (נפיהם): על פני. כל זמן שאני קיים (רש"י), והרש"ס טען ע"ז שאין זה דבר כמות בחקו ית', שנראה ס"ז כמשים תנאי צמיותו; וא"ת צר מני, נראה שפי' מלח על כמו על כל לבונה (ויקרא צ') שפי' לצד כל לבונה, וכן על עולת החמיר שצמוסקין (צמדנר כ"ח), ופי' מלח פני, כבוד ה' צ"ה צעמנו, כמו ויולאך צמיו (דברים ד'), וכמו העם המכעיסים אותו על פני (ישעי ס"ה) המורה על מליחותו הנמלא צמיו, וכמו פניך הולכים בקרב (ש"צ י"ז) דתרגומו ואת תהי חזיל, ונקמו צמיהם (יחזקאל ו') שפירש"י יתקועו על עצמם, וטעם על פני, לצד עממות שלי. ול"כ מלח על סעמו כמו סנה הגורמת, כמו על הצרכה אשר צרכו חזיו, אל ירע צעיך על הנער ועל אומך, וחס פני ענין תשיבות כמו פני הדור, כי חס פנים הונח על היותו חסוד, וחס להם הפנים (רש"י שמות כ"ה), והרעב ה"י על פני כל הארץ פירש"י העשירים, וחס ויחלצו פטות כל העם, גשו להם פטות העם, מומנו פנה (זכרי י') ותרגומו מומנו רש"י דעמא; כי כוונת ע"א היחה, להיותו ית' נעלה ומרומם לצלי חכלית, חסכו שאין מהראוי לקטן צמנעו כאלם לערוך עבודתו אלו ית' צלתי חלעני צמיהם, והעובד אותו צלתי חלעני הוא המורה צו (ע' דרום התשיעי להר"ן), ולזה שמרו בכבדים וגלגלים להיותם פועלים ומשפיעים צעולם השפל, עד שנתמיד לאומה פלוגי ככז פ', וכי"ס סן חסא עיך הסמיותה אשר חלק ה' א" לכל העמים, והיו חסודים סצבדס את אלה ישיגו ספס והלטה, לא מפני שהיו כופרים צמליותו ית', כי היו מורים צעלת העלות והסכל נומן מומנו, אבל מלד גורל ערכו ית' וקוטן פחת ערך בני חס מהראוי לצמור צמלעיים כמו אלה, הנה לשלול מדרעו מסובסת חו, אמרה חורה לא יה' לך אלהי אחרים מסבת גורל ערכי, והיינו על פני (מיינער ערהאצנהייט וועגען). ומלתי צספר היחלים לרש"י ס' ל"א שר' ולפי פשוטו נראה לי לפי שנאמר אכ"ה ה"א למדנו שיוליך הקצ"ה עלינו, אבל שלא נסתף דבר אשר עמו לא ילמדנו, לכן כתב לא יה' לך אלהי אחרים על פני, שלא נסתף דבר אשר עמי

עמי, ע"כ, והוא כדברינו, עמי'ם בואחמקן אשר חלק אותם לכל העמים: (ד' ססל. ע"ם שפסקל
(רס"י), ולפי' יח' שם פסל שם גזר מן הפעל, ולריכס חט ג"כ לומר שלח דבר הכתוב חלח
זהו, שפסל פסל למה הפסלת מגולס של עץ ואזן, דלח"כ לא ידענו חסור למה שחיה
הפסלת, בהן שפסלה ע"י ייקס, כינקת מחכות דרפוס או מעשה יולד; ולרס"פ חין חט לריכס
לכך, כי שם פסל בשם נקודות הנחתו הרפסויה על כל דבר שפסלה לו למה כלרת חסר מן
הדברים הנמלאים בנפשו, הן שחיה' למה חסר או שאר צעיה או לומס או כוכב וכי"צ, והן שחיה'
הסומר חין או עץ או מחכות או לצוע צרותל או חרוב ורקוס צבגד וכדומה לזה, כל זה נקרא
פסל (חין צילד), וכל שם פסל החכר בכתוב הוא הלורה הנעשה לשם ע"א, שפעייתה צללו
ועצותה צעייתה, חלל פסל הנעשה שלח לשם ע"א רק לני מוחר לעשות, זולת קלת לרות שחפור
לעשות חס' לני בהן למה חרצע חיות ושאר לרות החכרות צחלמוד ר"ה וע"י. ומשם פסל גזר
פעל פסל, להרחת הפעל של עשיית פסל (צילדען), כמו פסל לך שחי לוחות, ופסל שחי לוחות,
דהיינו: עשיית פסל צורות לוח וטעלה מרצועת מאזן גולס, וכן ויסלסו צווי שלמה היינו אשר
שחלצו חכמים גולמים מן הכר היו פוסלים אותה ונחמים להם למה חס רצוע או עגול או חיות
כפי מה שחיו נלרכן לצנין: (ה) אל קנא. חסרי שהחירה הפורה על מניעת ע"א הוסיפה
דברים לתח טעם וקצה למניעות חלה, ואמרה, כי חכני (לצדי) ח"א, וחין חלוי לך שחמכני
באחר: אל. חכני לצדי הכס הכללי המעמיד כל העולם כלו, חכני לצדי הכס הנגלי שחיו נפסד
כשאר כמות הנצחיות; כי הנחת שם חל על הכס המעמיד ומחזיק דבר על חקיו ומכחו (קדלשט):
קנא. חכני לצדי הוא הצורה כל, חכני לצדי אשר קנה שמים וארץ, כמו שמתואר הוא יח' חלל
חזין קנך, וכל כאן צמסקל הצד, להורות על הקציעות והקיום ואשר נחפז צמתחל צו, כמו
חון חטון, פוסט פסס, גונז גנז, כי לא יונה הגונז בשם גנז ר"א כשהחזק בננייה, חס טעם
כי ינאל חים גונז וגו' ומח הגנז הוא (יברים כ"ד), פחם צגונז ומקיים צגנז צעור שהחמור
צו ומכרו ושלם פעמים הכס חזקה, כי גם ההחמורות גנייה עם המחירה, כי חין גנייה חלל
לסון הפלגה וכסוי (ע' חו"ס), והצורה יח' לא נקרא צלצד קונה שמים וארץ מצימית צריחמו
אותם מן האפס חל חים, חלל מתואר ג"כ בשם קנא צבצד, להיותו מקיים צריחמו זולת חמיר,
והוא מחדש צכל יוס חמיר ח"צ, והחיות מליחות הנצחיים כל רגע הוא רק מומי יח', וחילו
ה' מכלק רעיו מליחות אותם כל רגע היו מחרים לשפס ולחין כמקדם, ולכן שפיר יתואר הוא
יח' בשם קנא צבצד, והחל"ף הצאה כאן צמקוס ח"א, הוא ג"כ לחזק כמו וה' לכם לזרע (צמדנר
י"ח) ע"ס. הכס חמר קנא, מה לך להשחלל חסר פסילים חמורות וטלמחאות להורח צון לפי
דמיוןך שפע חורן עליך חלל חכני חל קנא, חכני הוא צעל הכס שלחם המעשיע צכל חלה כס
וגצויה צכל רגע, וחלוי צידי לטעות ולסדרן כרעיו, חכני הוא הצורה כל חלה המניע חל כל חלה
והמבצב וחין חס שלחן מעלמן ר"א מומי צעל כס החמתי, חלל חור לך לפטות חל גבוה
הגבוהים חל חל מה שחמתי; חל חלח"צ קנא, חסר שהחם צרלך והוא חמ' חותך דין חל
שלח חחן כבודו לחסר; וברים שניטם צקלחו חל קנאחי עורחתי על לסון קנא שחור לסון חפיה
ולריסה (לייעערן), ע"ס בואחמקן צח"א חס חוכלה חל קנא: פקד עון. הוסיפה החורה לתח טעם
וקצה למניעת ע"א, כי מלד הרחמים שלי אשר חני מתנהג צה עם כל צריחתי כלס, מהחלוי לך
לעצדי לצדי חלל חלחתי, כי חכני חוקד עון חרות וגו' עיקר לסון פקדיה שעיניו חזירה הוא
שימח הסגסיה על דבר להסקיק על עניו (עטוחס חחעהען, נלך עטוחס חחעהען, חוס חין
דער חלכע חחעהעען), מזה פקד פקדתי חחכס חיל צקדתי ושפחתי צעיון על דרכים ועל
העשוי לכס חס חלויים חחס לעונס או להגלל, כפי מה שחייצ אשר סיבוקרו המעשים, כי ככלל
צלחון פקד חין הגמול חין העונס כפקיד חמונה על חים להפגים ולטוס עיו עליו ולחלס לו כפי
מעשיו, וכן וכן חסר כי חפקדנו, כי חפגית על מעשיו (חויפויכט חלצען), וכן פקדו חל חל
החורה וגו' ויפקידהו על ציתו עטחו למשגית על ענינים הגלרכים צציתו, כי פקד ה' חל עמו,
פקד חל חרה, חר חותם והסגית וצקס להיטיצ עמסה, והחמונה להסגית על לורך הרצים נקרא
מטעם זה פקד (חויפעהער), ומזה הענין כאן חוקד עון חרות, יציט ויסגית חל עורות הנעשים
מן החרות (צעטרלכטע דער פֿאָטער חירען). על בגים, חיל לפי ענין ומעשיו הצנים (נלך
החלדוגסחוייטע דער קינדער), חלל על מלחט חורחמו כטעם לפי ענין (כלך חרט חורד חוייטע),
והחכים חחחם על שנות צני' שעיניו לפי שנות צני', וכן להוליה חס צני' על לצחוס, וכן על
דברתי מלכי נדק (חחלים ק"י ע"ס רס"י), לפי פקודת מלכי נדק; והטעם לא יעניש חל חל
הרשע מחרה, חלל יחריך לו חלוי יייניצו מעשיו צניו או חסר חילוי חלני עד הרצעים, ומכלל
הן חחה שומע חלו מומח חחחמים נדע חח חדה חדין, חס כל חללים חחחיו עד הרצעים וחס
צכלל

ככלל יוסיפו לחסוד עד שהגיעו למדרגה שהעונות חללים לקנין בלתי תקות חסודה אז יחסיבו כלי: לשונאי. ר"ל לא בלד צעון האבות ויהגה מדת רחמנותי זאת בעושה צחור, אף גם זאת באבות העושים בטבע ומרירה להכעים מצמיח שגחם הדת וכדומה, גם באלה אני מתחמק להפריך אף להאז אשר שנה ה' עד הרצעים, אולי ייציב מהם אחד את דרכיו, ובענין קולץ בן קולץ האמור צמחיתא, אז יכלה במלת לשנאי, מדת רחמנותי זאת הגבולת היא ויהגה לשונאי בלד, אזל לאהבי איננה עבולת כי באלה אני מתחמק לאלפים, לכן גם בפרשת ואחמק מסיים ג"כ קרא במלת לשנאי, כי בא אחריו מאמר ועשה סקר וגו', אמנם צפ' כי משא וצפ' שלם שלא בא אחריו ומאמר המתנגד להאשון לא מחס קרא במלת לשנאי, כי כנר הזכיר עון האבות. כן ר"ל ציחור מקרא זה לדעת הראש"ע ולהתפרשים שמו, שפי' מקרא זה ע"ל מדת הרחמים, והם מרבותיו יראה שפי' ע"ד (ורל"א כרענ"ן שפי' ע"ל מדת הדין), שאמרו כאן צמחיתא פוקד עון אבות בזמן שהן מוכרחין (בזה חס"ו בלי הספק לדיק ציניהם), הא כילד רעע בן רעע, ור"ל אשר קולץ בן קולץ בן קולץ (הוא יותר גרוע מרעע, שבושה להכעים ומחכוון למרוד), כיון ששמוע מהם את הדבר הזה ויקד אלה וישתחו אחד ס"ו אין ציטרלל רעע בן רעע, ע"כ; הנה לדעתם מומדת הרחמים הכחוש מדבר; וכן אחרי שראינו צמחיתא מרגלים שהשתדל בו מהם להשתכל ולפזר רחמים, אע"פ שמוע איש מלהזכיר בתפלתו מלת ומסלה להיחם מוידים ופושעים (כמ"ס כרענ"ן עס צפ' שלם), מ"מ לא מנע מלהזכיר בתפלתו מדה זו פוקד עון אבות וגו' הנה מזה ג"כ הכמה שנין פוקד עון אבות למדת הרחמים והמסד נמשך; וכן לפירוש כרענ"ן לריכים חנו לותר דמלת קנא הנאמר כאן על הצורא ית' הוא ע"ד לשון בני אדם כאילו הש"י מקנא חס יתנו כבוד האלהי לזולתו כמו שיקנא המלך חס יתנו המלוכה לזולתו וכמ"ס הרל"א; אמנם מחוייבים לחנו להשתדל בכל יכלתנו להרמיק התפעלויות כאלה מומד ית' אשר גם לבני אדם אינן באותות, מכל אלה יש לנו מקום לצמור יותר צפירות הראש"ע שמומדת הרחמים הכחוש מדבר. והס"י אדרבי צפ' דברי שלום צפ' קרא הציא צמס רצו מהר"י פירוש פוקד עון אבות על צנים וגו', מננה ומספר עון האבות בעצור הצנים העמידים ללאת מומדו (מילדערט דער פֿאָסער שטראַפֿע דער קידער וועגען), כי ברא מזה רבא; ומלאתי בן מצורא צמכרעצ"י (מ"ב צמורו צמפסות ד' רע"ד) ופקדתי צמס, וכו' ופקדתי זעיר זעיר, פוקד עון אבות על צנים זעיר, ומזה זעיר על דא חסיר על דא, ואשתמיז הוא ואצוי מענשא דהיה עלמא, דהא ברא מזה אבא. פוקד מן ולא נפקד ממו וצ"ס, ויפקד מקום דוד, והדברים מכוונים, ורלתי לרבותיו צמחיתא שאמרו אל קנא אני שליט צקנא ואין קנא שולט צי, ע"כ. ויתכן כוונתם ג"כ להרמיק ממו התפעלויות, כי כמו שחאר בצור הוזה על האדם הכובש את ילדו הרע, כמאמר חכמי המשנה, שבהיות לאל יד לעשות רע, רוח עולה ומסיחו לעשות רוח אשו וכעסו והוא מתגבר על כל אלה וכובשם ומיטל עליהם שלא יפלו לעשות כמפנס וישים דלתים וצרים לפניהם; כי זה הוא תואר הגבור באמת, ובעצור בן מתוארים הגדקים צמקרא צמס גבור, כמ"ס האל הגדול הגבור, כי אף שמו הגבורה העליונה חל, וכמו בן הוא ית' מתואר צמס גבור, כמ"ס האל הגדול הגבור, ובעצור שחין לה חקר, בכל זה אינו משממש ככת גבורתו הצ"ח להעלות מזה ולהנסק, וכאמנם (יומא ס"ט) זהו גבורתו שבוש את כעסו ומתן ארך אפים לרשעים המענים את עובדי השם שלא כראוי, ככה הוא ג"כ עם אל קנא, שהוא ית' בעל כח בלתי תכלית לכבוש את הקנא הראוי והוא מוטל על הקנא שלא תפרוץ לעשות מיד הקנא הראוי לעוברי רעונו ית': בגים. להראש"ע צנים האמור כאן כולל גם צני צנים, וא"כ שלשים הם צני צני הצנים, ורצעים הם תולדות השלשים, ואמר בן לפי שצמקוס אשר אמר קרא פוקד עון אבות על צנים ועל צני צנים ועל שלשים ועל רצעים, והלדיק דריו המסד רח"ה, כי הצל גדול יש בין שלשים רצעים ובין שלשים רצעים מלד המון צמס, חס, כי שלשי רצעים ומציריהם חמישי שפי' הם תארים, יתוארו צמס המנויים על סדר מלד יקום שהוא האמר, ובעצור שהאז הוא היסוד והראשון לכן צניהם שניים לו וצני צניו יקראו שלשים. וצני השלישים יקראו רצעים צמקרא חל הראשון שהוא האז ויסוד המספר, אזל שלשים רצעים הם תארים יתוארו צמס המנויים על הסדר לא מלד יסוד המספר שהוא האמר כ"א מלד המספר שחללתו השנים, והסבה לזה לפי שם לא הומו צמס כ"א על המשפחה, ואין המשפחה צמס כ"א צנים, לכן הצנים הם התולדה הראשונה, וצני צנים השני, וצני צני צנים הם התולדה השלישית, וצני צנים השלישי, ואולם לא יתואר צמקרא המספר הזה לא משפחת הצנים ולא האקראים שלשים, ותולדותם רצעים, ואולם לא יתואר צמקרא המספר הזה לא משפחת הצנים ולא תיחוס המשפחה צני צנים כ"א מן שלשים ולהלכה בעצור שחללה הומו מראש לא צנים ולא תיחוס המשפחה על צמס אציהם הזקן הראשון כ"א צניהם דור רצעי לו האקראים שלשים, ובעצור המשפחה השלישית היא הקוצעת לה צמס היחוס המשחק עניה גם המשפחות הקודמות לעשותה משולשת

מסולסות, וכן המספחה הרציעית מרובעת היא מה העל, לזאת נצטו השמות האחרים המורים עליהם במספח הכבד, שלמים רבועים, כי כן מדרך המספח הזה להיות על ענין קבוע וקיים ונחמק במחשבה זו, זה ללא כע"ד בסוף פי' וימי: (ו) לאורביו ולשומרי מצותי. כל אלה עושה רעון האלה, דבשחין עושה רעון הוא מפר צרות האלה, ולא משכמת לה אלהת ה' נלתי שמיית מלחתי (עמ"ס) ואחמק ו' ו' והיו הדברים האלה בשם הספרי) אם כן מה הוא ולשומרי, כי ה' ראוי שומרי. ובמחלחא אמרו לאורביו זה אצרהם אציו וכיאל זו, ולשומרי מלחתי אלו הנביאים והזקנים, ר' נתן אמר לאורביו ולשומרי מלחתי אלו ישראל שהיו יושבים בארץ ישראל והיו נותנים נפסם על המלחמה מה לך יואל ליהרג על שמלתי את בני מה לך יואל ליסדק על סקראתי בתורה מה לך יואל ללז על שאלתי מנה מה לך לוקם באשרגל על שנטלתי את הלולב, ואמר מה המכות האלה וגו' אשר הוכתי בית מלחתי מכות אלו גרמו לי להאבה לאני שבנשמים, ע"כ, ואמר הרמב"ן לר' נתן האלה הם מסיבת הנפסם על המלחמה, והכתוב ודאי על ע"א כי זה נחמייצטו ציהרג ואל יעצור בכל הזמנים לעולם, אבל הרמב"ן הענין בכל המלחמה לפי שבשעת השמדה אנו נהרגין על כלן מן הכתוב האחר ולא מחללו את שם קדשי, ומיך שאמר זה אצרהם ואלו הנביאים אינו נכון שיאמר שהיו הנביאים עושים על מנת לקבל פרס, אבל יש צה סוד שאצרהם מפר נפסו באצרה כענין שכתוב סוד לאצרהם ואחר הנביאים בגבורה. והבן זה, ע"כ. ונ"ל דלמ"ק אורביו ושומרי מלחתי חרי ענינים נינהו, והאמת גדולה מהצרתה כי יש אלהת ויש אלהת, יש אלהת מוגבלת ויש אלהת שאינה מוגבלת, אלהת המוגבלת היא, שחלטה בלצטו אלהת אל מלחמה הש"י הכתובות צהורה לקיימם לפי המצור צהורה שצנ"ס עם כל פרטיהם, ומשוקמו צעה צו לקיים אותם באצרה נפס. הנה אלהת זו מוגבלת בתוך הגדר שהרסם לפניו צהורה. הנה אלהת זו אף שהיא מוגבלת יקרה היא ומשונה מאל ולא נגיע אלי רק אחר השתדלות ענומה והתגברות גדולה. ומימי יש אלהת היסוד גדולה ומשונה הרבה יותר מנומה, והיא האלהת שאינה מוגבלת, שמוגדל האלהת אל עשיית רעון הצורא ית' ירחיב קיום מלחתי בכל לדיהן ותגליהן ויפסיק על מה שמשורם צהורה מה שיוכל לדון לפי המורה המפורשת, כי צעני האורב את הצורא ית' אלהת נאמנת, כל המלחמה שטוויים גלוי ומפורסם אינם אלו רק גלוי דעת שלזה הענין נוסה רחוק הש"י, ולא יאמר די לי צמה שמשורם ואפשר עמתי צמה שמועל עלי, אבל יאמר כיון שאני רואה שרעון הש"י נוסה לזה, לכן יהיה זה לי לעינים להרבות צו ולהתחייבו בכל הדידים והתנאים שאוכל לדון צו שרעון ית' ספן צו, כדמיון אלהת הבן אל אציו, שכתבילה אציו את דעתו גלוי מעט שהוא ספן דצד מן הצדדים, יכנה הבן דצד שהוא רעון מעטיו כל מה שיוכל, ואף שלא אמרו אציו אלא פעם אחת ובחלי דבור, הנה די לו להבן להבין היכן דעתו של אציו נוסה לעשות לו גם את אשר לא אמר בפירוש, כיון שיוכל לדון בעלמו שהיה הרבה הוא רצון רוח לפניו, ולא ימתין שיטירו יותר בפירוש או שיאמר לו פעם אחרת. וכן דצד זה נהוג צין כל אורב וריע, צין איש לאשתו, צין אב וצנו, ובכל מי שהאצרה צייניהם באמת, לא יאמר לא נלחמתי יותר ודי לי צמה שנלחמתי בפירוש, אלא ממה שיוכל לדון שהיה לו נחת. ככה היא האלהת מן האדם אל הצורא ית' לעשות רעון, והיא היא האלהת שאינה מוגבלת בגדרי התורה, כי מוגדל אלהת יואל סוף מוגדלה להוסיף אלהת על אלהת. ועל שני מימי אלהת אלה אמר ח"ק, הראשונה מייחסה אל הנביאים, והשנייה אל אלהת האלהת המוגבלת מיוחסת לשומרי מלחתי, כי המורה תגדיל אלהתם, והאצרה שאינה מוגבלת בגדר המלחמה מיוחסת בשם סתם אורביו השם. ולר' נתן הבן תכתי לאורביו ולשומרי מלחתי מלח מילחא נינהו, איך את ו' צולשומרי היא ר' הציחור, כמו ועשית פנים כרובים וגו' ועשה כרוב אחד וגו' שצאח ו' בועשה מבצר באיזה חופן יעשה שני הכרובים, משני קלותיו. ככה כחן אחר שאמר לאורביו, יצאח מי המה הנקראים אורביו ואמר ולשומרי מלחתי, (בעמליך דענען דיא מיינע געבאטע וואסערען): (ו) לא תשא. ת"א לא תימי לשון שבושה, והונח ע"ז לשון תשא כי המלחמה דצד צהורת שם שמים יב"י ויחמם הדצד לאמתתו, לנצרות ורוממות אמתת שם שמים, וכן בל"א יאמר על השבושה (צמסטייערן) ע"ס יוקר ותשיבות הענין: (ח) ובור. שבוחר ממיד בכל יום את השבת שלא נכתבה ולא ימחוק לו בשאר הימים, כי צמכרו אותו ממיד ממיד צמכר מעשה צראשית בכל עת, ונודה בכל עת שיש לעולם צורא, והוא לזה אותנו צרות הזה, כמ"ס כי אתה היא ציני וציניכם, זה עיקר גדול באמונה האל, וטעם לקדשו שהיה זכרוננו צו להיותו קדוש צעיינו, כמ"ס וקדחת לשבת עונג לקדוש ה' מכוזר, והענש שחלל השביתה צעיינו צמכר שהוא יום קדוש להפנות צו מעסקי המחשבות צהלי האוני' ולתת צו עונג לנפשינו דצדרי ה', וללכת אל הסכמים ואל הנביאים לשמוע דצרי ה', כמ"ס מדוע את הולכת אליו היום לא מדע ולא שבת, שהיה דרכם כן, וכ"א ר"ל מכלל דצמדת ושבת צעי למחל; זה טעם שצחת הצהמה שלא תשא בלצטו מחשבה עלי, ולכן ארזיל שהשבת שקולה כנגד כל

כל האלה שנתורה כמ"ס צפ"י, מפני שזה נעיד על כל עיקרי האמונה בחדות ובהשגחה ובנצחא, ובמכילתא ר' יצחק אומר לא תהא מונה כדכך שהאחרים מונים אלא תהא מונה לשם שבת, ופירושם שהעברים מונין ציני השבוע לשם הימים עצמן, יקראו לכל יום שם צפ"ע או על שמות האסורות, כגולרים, או שמות אחרים שיקראו להם, וישראל מונים כל הימים לשם שבת, אי בשבת, ז' בשבת, כי זו מן המנהגים שנתקדשו בו לזכור חמיד בכל יום, חס פסוקו של מקרא, וכו"ס ר"א, ואומר אני שזה מדרשו של שמואל הזקן שפי מלות זכור עד שלא תבא, כלומר שלא תספיקו שבת פנים; אבל הזכירו ברייתא עוד עתה חסידותו שהיה הוא נחזיקו גם במאכליו ואוכל בכבוד שבת כל ימי חייו, והכל עצמו מורה במדרש של שמואל, אבל היתה זו מדה אחרת במאכלים מפני שכל מעשיו היו לשם והיה צוהם בה' שימנך לו לשבת מנה יפה מכל הימים; אבל לרבותינו עוד זו מדרש מומלת לקדשו שנקדש אותו כענין וקדשתם את שבת המעשים שבה, שהיה טעון קדוש צ"ד לומר ציובל מקדש מקדש, אף כאלו היה שחכור את יום השבת בקדשנו אותו, וכך אמרו במכילתא לקדשו, קדשו צרכה מאכל אחרו מקדשין על היין בכניסתו אין לי אלא ליום ולילה מנין תל ושמרתם את יום השבת זה קדוש היום, חס מן התורה אינו אסמכתא, וכך אמרו נשים סייבות בקדוש היום דבר תורה, חס על קדוש הלילה, לפי שכל הסעודין ואין אומר זו מקדש כלל צדינו בפעם אחת, כגון קדש הקדוש והיוכל, אבל ציום אסמכתא ואין אומר זו מקדש כלל צדינו בפעם אחת בכניסתו, וכן על היין אסמכתא ואינו קבע כלל, ובגמ' פסחים אמרו זכור את יום השבת לקדשו זכרו על היין בכניסתו אין לי אלא ציום בכניסתו מנין תל את יום השבת, אי תהא מהדר אלילה ובסבי ל' קרא דיימא, ועוד עיקר קדושה צלילה הוא אלא היק זכור את יום השבת לקדשו זכרו על היין בכניסתו אין לי אלא צלילה ציום מנין תל את יום השבת, וכן בברייתא שבמכילתא נתרץ זה אין לי אלא צלילה שהוא עיקר הקדוש ליום מנין וכו' אסמכתא בעלמא, ומשם תלמוד שהמנהג הזה למדו ממנה לקדשו, אבל זכור את יום השבת מנהג לזכור חמיד בכל יום (כ"ב רמב"ן). והרצ צל"ל הציב עליו, ולדעתו מלות קדוש היום אינו מומלת לקדשו, ע"ס. ובאמת דברי רמב"ן נכונים, כי צילדותי שפעתי מפי מורי הרב מוהר"ר זכריה מענדל ז"ל אשריק לעסלף פיר מולדתי, שהתעורר בזה דמא ברייתא פתח ואמר אין לי אלא ציום צלילה מנין, ואין יתבין דבר דהיק אין לי אלא צלילה ציום מנין, הלא הפוכי דברים הם, והעדים מורי ז"ל את הענין במוט טעם דעתו, והוא זה: בדמנת תכלית בונת התנא הזה להוליא מנקרא זה דכור את יום השבת לקדשו ג' דינים, דהיינו לזכור על היין וכתיב הסקפות דכירה מלינו ציין, חס ילא מתינת זכר, ז' לקדש ציום חס ילא מתינת יום"ס, ג' לקדש צלילה חס ילא מתינת לקדשו, שעיך קדושה צלילה הוא, לא פתח התנא ואמר שיקדש י"ל על היין, ואס"כ אמר שצריך לקדש ציום כסדר הכבוד בקרא, ולכסוף אמר שצריך לקדש גם צלילה ומכתיב לכסוף לקדשו, והתנא חס מוטס דתפס צלילותו צלילה מנין אמר תל זכור את יום השבת לקדשו, ותפס צלילותו כולה קרא, והתקשה לא הצין שעיך מנחנו מתינת לקדשו שעיך קדושה צלילה הוא, וסבר דרש לה מתינת יום, ולזה תנא עליו מה שמתה, ותני ל' היק קאמינא כקושייתך דילפומא דקידוש הלילה לא מתינת יום קדרשינא אלא מלקדשו, חס שפיטא דעיך קדושה צלילה הוא, ומה דתפיסנא כולה קרא אפיטא דקרא כונתי, ומה לשון פתמים כדאמר היק זכור את יום השבת לקדשו זכרינו על היין בכניסתו, נקט כלה קרא כסדרו מה נמנע מלשון זכירה חס מלשון קדושה דהיינו סיפא דקרא, ולסוף דאמר ציום מנין לא תפס עוד סיפא דקרא דלקדשו אלא אמר תל זכור את יום השבת דהיינו מלשון יום ר"י דזה ע"כ דברי מורי ורבי ז"ל, ודע דמלת זכור לשון פעול הוא כמו אכל ומהם הלך וצבא וכן פתחנו, תנו לב לזכור חמיד את יום השבת (רמ"ן) חו הסבירא לא מלאחסי לשום אחד מהמדקדקים כי כולם סוברים שהיו על ז' פנים: הפ"א בצפ"א והענין במולים או בצמ"ץ, והמקור על ג' פנים השנים כמו המור והעלית הפ"א בצמ"ץ והענין במולים, המור מורה על יסוד המנהג, כי פירות זכור חמיר מלא המנהג על הפעולה ההיא, המקור מורה על המעשה לא על הפעולה, כי פירות זכור חמיר חמיר לזכור ואמר כך בפעל חמיר, וזה יבדל המור מהמקור, וכאשר יבא הפ"א בצמ"ץ והענין במולים שהוא המקור והוא מורה על הפעולה עצמה, אומרים כל המדקדקים שזה המקור הוא צמקוס המור, ולא שהוא מור, כי המור לא יבא בשום מקום הפ"א בצמ"ץ והענין במולים, ולכן זכור ושמור המורים על הפעולה עצמה אמרו שזה המקור צמקוס המור; אבל הרב ז"ל קוצר שכלשון יבא הפ"א בצמ"ץ והענין במולים והוא מורה על הפעולה אינו לא מקור ולא מור, שחס היה מקור לא היה מורה על הפעולה כ"א על המעשה, ואם היה מור לא היה הפ"א בצמ"ץ, רק הוא מומנע צין המעשה והפעול, והיא הפעולה הממדיית שהיא ממוצעת מהמעשה והפעול, כי צעת עשיית הפעולה מוטע לעשותה כן, חסו שטון הרב בלמור חסו לב לזכור, שפי שתייה

זו הזכירה ממיד, לא כפירות זכור צריח הזכרם שפי עשה, וגם לזכור את המזינים פי' הכז לזכור
 כמו זכור וזמור לשון היה עליכם לאייב אחתם, שפי שתייה פעולה הזכירה והאזנה מחמדת
 והולכה והיא הפעולה המחזרת מהתעצבה והפועל, (כ"א"ס), וזוהי תאורנה עינינו צריח רחל הסב
 חשיבם אחי' מזה פעמים, וכן הקים חקים, שלח חשלת, עזוב תעזוב וכדומה לזה, כי המקור הוא
 יורה על הפעולה המחזרת, ועומד כפי חלל בהסב חשיבם: (י' שבת לה'). בשם שבת נכלל לשון
 מנוחה נטול והפסק כ"מ המפרשים, ואפשר לכלול עוד זו ענין העיון והחקירה (אזכרנו לענין)
 נאכזרנו, כמו אחרי שובי נחמתי, שבת וראה תחת השמים, והוראה זו אינה יולדת מכלל שבת
 שוב, כי המתהפך בעיונו ובחקירתו מעם כן ומעם הפוך, הרי הוא שבת מן המתעבה הראשונה,
 כי בשבת נולדה לו ידיעה ממוחלטת ראשון. הנה ידיעה זו היא אלול מקובצ, ואפשר יענין עוד
 לזכות מושכלותיו על יסוד ידיעה זו הנה המקובצ נעשה קנה למושכלות אחרות, ונד"י הוא שבת
 חמיר פנים ואחור, וזהו הוא לשון יסוד הדעת המורגל דבריו, ועד"י שבת ציח ה' כל ימי
 חיי, ישב עולם לפני אלהים, במדרשנו (משפטים ק"ג ח') ושבת אחי' ואחיה, שבת מההיא
 סתמא ואחישבת כלכלי ונדעתי. (והתפלות נתי ע"י ופי' ידוע ורגלים לזה זה תמורת זה)
 והיה למי' מעם שבת לה', יום מיוחד לעיון וחקירה דעונוי ומושכלותיו כלל דברים הנעשים חלי' ית'.
 דיענו, שייח האדם את יום השבועי לבית דעונוי ומושכלותיו כלל דברים הנעשים חלי' ית'.
 וזה יוצא היסוד דר"ל (צורה דרשית ס"ס כ"ב) כששמוע אדם"ר כמה של תשובה עמד ואמר מחזור
 שיר ליום השבת, ע"ש. כי לפי המחזור מובן מלה שבת ענין התשובה, וזהו חר"ל לא נחתו שבתות
 לישראל חלל לעסוק בהם בחזרה. וזהו אין העשה דשבתה אחד עם מניעת המלאכה כאשר יסברו
 אחרים, אבל הוא דומה לכל מלות עשה שבתה, שיש זה קום ועשה הך ה"ל, דשבתה לאו
 דליח כל מלאכה, עין לא קיים העשה דשבת להשם, אם לא הדניק מחשבתו ודעמו בענינים
 דחסיים חלקיים המכוון במלת שבת לה' וד"ל שייך שפיר לשון עשיית שבת שאלמה תורה לעשות
 את יום השבת, והיא השכלות העושה להשתיק עלמו מקצות גשמיית לזמן עלות מהתפלות
 גשמיית ולהדבק בענין נפשי דומי. וזהו ידענו ההכלל הגדול אשר בין לאו זה דליח כל מלאכה
 מכל ל"ח דעלמא, עד שאמר דר"ל המשמר שבת בהלכותו אחי' ע"י דכור חנוח מושלך לו, כי
 צקיום העשה דשבתה על האופן המזכר להשכלל בהדקקות חליותו אין לך מעלה גדולה מזה,
 עזיבת חטא חרטה ותשובה אמתית; וע"י הדברים האלה יש בלשון יום שבת מכוון יותר נעלה
 וכגון מלשון יום מנוח, ולא דבריו מהי"ע בעקרה שער כ"ה שהחלוקן על נוסחאיתו בתפלת
 הרגלים לומר את יום השבת הזה, ויפה יותר את נוסחת יום המנוח הזה, ע"ש. ודבריו סתורים
 מוקרא מפורש, ככתוב וזמור צריח את השבת וגו' כי שבת ימים וגו' וזוים השבועי שבת וגו'
 הנה הזכירה התורה את חדות העולם, ובכל זאת הזכירה לשון שבתה ולא מנוחה, וזה נעמה בזה
 מלידת רכותו באמרת (צרכה פ' דרשתי) אמרה שבת לפני הקב"ה לכל יום נחת בן זוג ולי לא
 נחת בן זוג חלי' הקב"ה נחת ימי העשה להשכלל ולספוק מכל מלאכה ועסק, הנה היום הזה נראה
 היום השבועי מלאך שבת ימי העשה להשכלל ולספוק מכל מלאכה ועסק, הנה היום הזה נראה
 כדבר נטל צריחה וללא חליות כי לא יעשה זו מלאכה, ושם מלאכה הוצא על כל דבר מעשה
 המציא לידי חליות ותועלת ויש זו תקון העולם, והם כלל ל"ח מלאכות שהזכירו דר"ל, כעבור
 היסוד דבריו הסכם רכ"ו צריח שם מלאכה. והנה לכל מלאכה מעשה נעשה לשתי כחות כלליות,
 אחי' כח האדם לעשות מלאכתו חריפה חריפה וכדומה, והשני כח הטבעי שהוכן ממנו ית', לתת
 כח הטבעי בכל דבר מעשי האדם, לתת כח צורעים ויצולי האדמה וכן בכל מלאכה מעשה, הנה
 שתי כחות אלה כח האדם וכח הטבעי הם כמו זוג זה עם זה לפעול ולהתפעל, וכל מה שנתחדש
 ונולד ע"י שתי כחות אלה, הוא הנקרא בן זוג ותולדות; אמנם כל זה יתכן בשעת ימי המעשה
 שבהם יש מקום לשתי כחות אלה, האדם בפעולותיו ואדמה הטבע בכחותיו, וע"י הזדווגות כחות
 האלה יוכל להתחדש ולתולד מלאכה להיותה הנולד מן הזוג, והיא המלאכה שהוא העסק המציא
 לידי חליות תקון וקיום העולם, אבל צויה"ש שאין מקום לפי התורה אל כח האדם לפעול דבר
 המציא לידי תקון העולם, א"כ הכחות הטבעיים ממלא יומעו ויחשכלו מלשכל פעולותיהם הטבעיות
 בחדות דבר מה צוים זה, וכיון שאין זוג אין מקום לתולדות ולכן זוג, כי לא תחדש צוים זה
 מלאכה המקיימת מעורר עולם המעשה, ויש דרך מלידה נעימה, לי לא נחת בן זוג, וע"י זאת
 התשובה, להיות שום מיוחד להיותו שבת לה', והיינו התדקקות המאכלות ורעיונות האפשריות
 בחליותו, אין לך תקון גדול מזה, ותולדה האפשרית בהשגות חליות הוא הוא התולדה וכן הזוג
 האפשרי לחליות אמתית. ונ"ל עוד נעשה שם שבת ענין השנה והחזרה (ריקקוהרסטא) שישבו
 האדם זו אל תכונה נפשו, אשר מוצעה להיותה חלק אלוהי מנועל, להדבק בו ית', אשר זה

כמעט כלתי אשפרי לו ללחם צשטת ימי המעשה צעסקו צעיני עולם הגשמי דצדדים שאינם רק לרבי הגוף הכלה לכול נפש הבהמי המתנגדים למגדלות שמים שיש בהם לורך גבוה. ויש לתרגם שם שבת (רעליגיאנסטאג), כי מלה זו מורכבת בלשון לאטיין ג'כ מומלת (רעליגערע) שענינו הסחורה וההשגה וישבו דעת הכסף (לוריקגעבען, לוריקקאוממען, איבערדענקען, אין זיך געהען), ומלה זו מורכבת ג'כ מומלת (רעליגארע), שענינו הקשור והמאמר (צייגדען, פֿעססענען), והוראה זו ג'כ כלולה בשם שבת, שזוי הרוחני, גייסטיגע צעשאלקונג, זיך צעלאהמען, זיך געפֿעססעלט האלטען), ועומ'ם וזה בראה, בשצעה שצעות: לא תעשה. להזהיר הגדולים על הקטנים (רש"י), אע"ג דקטן לכול בבלות אין ב"ד מלווי להפרישו, ומ"מ אצוי מלווי להפרישו, וכ"ס הרמז'ם פרק כ"ד משבת ובסוף מ"א (ל"ל דלא כר"ס), וא"כ פעל לא תעשה הוא גם פעל ומסבב כו"ם בשבת שמה תלעק: ונרץ. זה גר לך או אינו אלא גר חושב כשהוא חומר (וינפס בן אמתך) והגר, הרי גר חושב חומר, הא וזה ת"ל ונרץ זה גר לך (מכילתא) עומ'ם כפי תלך (כ"ד י"ד) בשם הרמז'ם: (א) ויגה ביום השביעי, כביכול הכתיב ע"ע ומורה ללמד היינו (ערש"י), והרמז'ג חמר ויגה ר"ל שלא חדש בו דבר ע"ד מופת על האופן שעשה צשטת ימי צריחת העולם, אבל נמשך המליאות על ענינו לפי הטבע שהטביע עליו צעת הצדק; ולזה פ"י רז"ל ויגה פועל יולא כמו ויגה ה' להם (יהושע כ') שהוא יולא, והרמז'ן בו שהניח לעולמו, והוא הנכון, וע' מזה צמורה ס"י לראשון, ח"ל צ"ר ספ"י כל זמן שהיו ידי קוניהם ממשמשין בהם היו מותחים והולכין כיון שנחו ידי קוניהם מהן יתן להם נמה ויגה לעולמו ציוס השביעי: (יג) לא תנאף. אין נאוף אלא צאשת איש (רש"י, וערמ"ס), ובזאתהן פרע יוחר אין לשון נאוף, אלא צאשת איש, וא"כ צא"ל דוקא הכתוב מדבר, ללישאל הכי ממשע (ע"ס צמסכיל לדוד לרד"ס), ח"ל הראצ"ע רבים משנו כי אין נאוף כ"א עם אשת איש, צעבור שמלאו אשר ינאף את אשת רעבו, כי מה טעם לוומר זה אחר שאמר אשר ינאף את א"ל, ואין פ"י כאשר משנו, והנה למעלה כתוב אשר יקלל את אצוי ואת אמו מות ימות אצוי ואמו קלל דמיו בו, והטעם כי עצרה גדולה עשה שקלל אצותיו שהולידוהו, וככה אשר ינאף את אשת רעבו להודיע כי תועבה גדולה עשה שינאף את אשת רעבו, ומלת נאוף כמו זנות, והנה כתוב (ירמיה ג' ט') ותנאף את האזן ואת העין, ע"כ. זה לשון הרמז'ם לא תנאף הוא דבור השביעי מפני שאיסורי עריות הן שבע, ואלו הן אשת איש, אשתו כרה, אלמנה, צמולה, משכב בהמה, משכב זכר, וגו', ע"ס. והנה גם הוא כולל בה כל עניני זנות, וכ"ד רבותיו (כד) י"ג) לא תנאף לא תהא צך נאוף צין ציד צין צרגל, ובצצעות (מ"ז צ') אמרו, אחרת לעוקצ אחר נאוף מנין, ת"ל לא תנאף, ובתנא דצי אליהו אמר זמרי צן סלוא עבר על לא תנאף, וכן צמסכרין פ"ו לא אמרו דלא תנאף צמחוייב מיתת צ"ד איירי, רק ממתת דבר הלמד מענינו. והמתרגומים שצמחו לתרגם צמלת (עסעצרוך) דוקא, עליהם להביא ראיה לאמת תרגומם זה: עד שקר. הראצ"ע נדחק לפרש שהכתוב מדבר עם העד, אהה עד שקר לא תענה דרעך. אמנם אין טעם לקראו עד שקר קודם שהעיד, ומה יענה למקרא שכתוב מפיץ ומרצ איש ענה צרעהו עד שקר, ובאמת שם עד הוא כנוי להמגיד (צייגע) ומתרגומו סהיד או סהדא, וגם להגדת העד (צייגניס) ומתרגומו סהדותא (ר"ס): (יד) לא תחמוד. רבים יתמחו על זאת המלה איך יהיה אדם שלא יתמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו, והלכ חומד ומעלמו צצצבו נגד צמירת האדם, וע' צראצ"ע ממשל הספרי, ויראה כמו שכתב צעל הצרית, אחר שם' ליה אחרתו על אהבה צאמרו ואהבת את ה"א בכל לבבך, מה מקרא חסר אם היה כתוב ואהבת את ה"א בלבבך, ומה ר"ל צמלת בכל, אלא שהכוונה שיהיה לבבך מלא צאהבת ה', כלומר שלא יהיה בלב רק אהבת ה' לצד, לא שיהיה בו גם אהבת ה' גם חמדת עולם, שאם כן אינו מלא צאהבת ה', כי אם תלוי לה' ותלוי לכם ולא נקרא בכל לבבך, הנה כל איש המקיים זאת המלה ואחר שחשקה נפשו להשתעב על ה' וכלתה לדבקה צו צאהבת רצה בכל עת לחזות צנועם ה' ולטעום מנעם המלך להשתעב מזיו כבודו וגם עבר צו ומחיקות נפלא ושמחה ימלא בה, עי"כ לבו מלא כל עת חומן צצכרון קדוש ה' ומושק לדבקה צו ולבו קשורה עמו צעצמות אהבה, וזהו מקיים בכל לבבך כלומר שלבו מלא על כל גדותיו צאהבת ה', אז א"א שימור שום דבר מכל וממגדי עולם הזה, מפני כי מודעת זאת שהמיוחד הוא בלב לא צאצא אחר, ואשר כצו לבו מלא תמיד צאהבת ה' איש המקום בלב אשר יתאזה ויחמוד צו דבר זולתו, כמים אשר הוא מלא על כל גדותיו שאין יכולים להוסיף מאומה, כי א"א לאדם לעבור על לא תחמוד אם לא שאינו מקיים מ"ע של ואהבת את ה"א צכל לבבך, אף שהוא אוהב אותו, רק לא לצדו אף אוהב אותו ואוהב ג"כ חמדת העולם ותענוגות צני אדם, ונמלא שאינו מקיים צכל לבבך, ואז הלכ ומעלמו מתאזה על כל וממגדי של העולם ה"ה אשר לבגד עיניו, אף אם צצמירתו אינו רולה לחמוד דעתו שהיא עצרה ועון, הלכ צצצעה תחמוד שלא

שלא בננו ונגד במיתרו, מפני שא"ל שימחצו כלל אהבה ה' עם אהבה התענוגים כשנת אחים גם יחד, אבל כל אחד דומה את האחד ויגרשוהו, אבל מי שמקיים ואהבה את ה' כלל לבדך ה' זה כלל אחר שלבו ערוד ומלא חמיר בזהבה ה' בשמחה רבה, ועוד שהאיש הקשור בעבודות אהבה עם ה' ישחק על כל מחמדיו של העולם הזה הכלים ועוזרים ונזרים מלד עלמן, ועל חמדת נשים לא יארה, ואם חמד אלהי' לשבחן עליו אור למושב לו ואת זה למחיה יקם, נספר הלב בטבעה מכל תאוות עה"ז ולא ימורד אחת ומגעל נפשו בהם, אך על שדי יתענג להשתעשע ולדבקה זו ית' בזהבה ושמחה, כי הנפש תחדש בטבעה למה שהטובה עודפת ותעוז את המסרה: (טו) וכל העם רואים, כבר הכריח הרמב"ן ממשמעות הכתובים, שאין מקראות אלה מדברים ממה שהיה אחר מתן תורה, ואין זה הענין מה שנאמר, צפ' ואחמק ותקצוץ אלי אם יוספים אחריו לשמוע וגו', כי אמנם וכל העם רואים ויאמרו אל משה היה קודם מית', והסדר דברים כך הוא, בצורק היו קולות וזרקים וקול שופר ואז היו ישראל עדיין צמקום חסנוס, ומשה חזק לבנם והולחם לקראת אלהים ויחילו צחצחית הסר, ובהיותם שם נחמק קול השופר מלד ואז אמרו אליהם אל ידבר עמנו אלהים, ואז אמר להם משה אל תיראו, ואף שחזק משה דבריו לא רלו להחזקת אל הגבול אבל עמדו מרחוק ואז נגש משה אל הערפל, ואז דיבר אלהים הדברות, עכ"ל. ודבריו נכונים שאין הפרשה מדברת ממה שהיה אחר מית', ואף שהר"ל השתדל לסתור דברי הרמב"ן, אין דבריו די הטיב למצין, וגם לישאל דקדק יורה כפי' הרמב"ן, מלאמר וכל העם רואים, צהקדמת השם למעל יורה על המוקדם בזמן, כי על סדר הדברים צהקדמה ואחריה ה"ל לדין להקדים הפעל לשם ולומר יראה כל העם (כמ"ש בצראשית והאלם ידע); אמנם מ"ש רמב"ן שהי' הענין צחצחית קול השופר מלד, ושכבר קדם שנאמרו הדברות כבר נחנע העם לאחוריו ולא רלו להחזקת אל הגבול ויעמדו מרחוק, זה קשה מלד, דל"כ, למה החזר משה רד הפז צעם פן ישרקו, הלא כבר נספרו ליריהם עליהם ולא עלרו כח להחליצ סמוך לגבול ולא שמעו אל משה ויעמדו מרחוק, ועוד אם קול השופר חזק מלד ה"ל הסבה להרחקותם מן הגבול ולעמוד מרחוק, לא ה"ל לו למקרא לומר כ"א, וכל העם רואים את קול השופר חזק, ולמה האריך לומר את הקולות והלפידים והסר עשן, וגם השמייע כאן מלת חזק בקול שופר, שהוא העיקר לרמב"ן, וכן ממה שנאמר (ואחמק ד') ותקצוץ ותעמדון תחת הסר וידבר ה' אליהם מתוך האש, משמעותו שבעת הדברות היו קרובים לעמוד תחת הסר לא רחוקים ממנו כדעת רמב"ן. לכן כ"ל, כי פרשה זו וכל העם רואים מדברת ממה שהי' צבעת הדברות, אחר שנאמרו שני דברות ראשונות מפי הגבורה, ועל אחת שעה נאמר ויהי קול השופר חזק מלד משה ידבר, וכפירש"י שם שהוא מוסב על השמנה דברות שהי' משה מדבר ומשמיע ועל אחת שעה עלמה אחר כאן, וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים: כלומר לא כלל ששמעו קול הדבורים האלה, כמ"ש קול דברים אחר שומעים, אבל גם ראו אחת בלבוש אש, וכמ"ש למעלה קולות וזרקים, והוא פנים האחד של הדברות צחצחית השתגם אחת צמיעה ודל"י, ואת קול השופר: הוא הפנים השני מן הדברות שהי' מפרש להם חזקן ומחזק הפנים על דורים, והיא הסבה הנפשית, הנה בכל אלה שיערו צנפסותיהם שלא יוכלו לסבול עוד מלד דבר ה' לכוין דעתם צמוטכלות מדעיות ורומיות כאלה, לכן אמרו אל משה דבר אחר עמנו, ואז נגש משה אל הערפל להשמיעם שמנה דברות אחרונות, כפי שהי' הוא ית' מקרא אחת אליה ושמם צפיו באתו השלשן עלמו הכתוב עלמו צמורה: (יז) נסות. לשון הרמה וגדולה (רש"י), ואף שגלת נסות הוא מנלה וגם הוא מן הכפולים, הנה מלאנו השבת נסות אל (תהלים ע"ז) מנזרת חק, כי עיקר יסוד שניהם שתי אחיות נס (דור"ה): וראתו על פניהם. אין לפרש מלת פניהם פלרוף הפנים (אנגליזט), כי אין שייכות ליראת ה' ע"פ צמר הגשמי, כי אמנם שם פנים שרשו פנה, והוא על פלרוף הפנים, להיותו האחד הראשי באלם לעשות זו כל פניותיו, כי לכל לך שרשה ללד עלמו יעשהו באחד הראשי הזה שקצובים זו חממה החושים, ומה וישצ פניו הר הגלעד, לידל פניית נסיעתו (מאכטע זיינע ריכטונג), וכן את פני מציין חממה, המציין ללד את כל פניותיו אל מנרת החממה, וכן חממת אדם תאיר פניו, החממה תהל אור לכל פניותיו לבלי יתהלכו במחשך הסכלות, ומה הענין אחר כאן יראתו על פניהם, ר"ל בכל פניותיהם (אין אללען ריכטונגען), בכל דבר אשר חפנו הן לחשוב צמחצחיתים הן לעשות צפועל פניהם חתנו לז ליזרר לבלי היות זו מה שהוא נגד רען חזון כל ית' (ע' סוטה ט') יושב צמחר עליון שם זה פנים וצרש"י שם. ועמ"ש צמחלם לשוגליו ח"פ, וצמחכרתם לפני ה' אל צמחלוחת: (יח) אל הערפל, מלת ערפל המזכר צמחצחית חמיר פי' הצמחצחית שהוא ענין ענן וערפל סביביו, והענין כי הכבוד ומחמחר ומתעלה אפי' מן המלאכים המשתמים, ומה"כ ישת חזק סתור סביבותיו סתמו; והנכון לפרש כי ערפל הוא אור למ צהיר (וצאור המלה ערפל ערוי אפל כלומר

כלומר שהאפל נעורה ונעדר מעסה), והוא עס, נאמר על עולם האור הגדול, כי כעס שהמקד
מקדיר הדבר נחורו שאיננו נראה כן עולם האור התקף החזק של פני הכבוד נקמחיר ומנוע
המקמחל להסחכל זו, והעד נמלת ערפל שהוא אור, הוא מה שהזכיר כלן אשר עס האלהים,
ומה שכתוב והרע עמי ערי, חורו שאנו חומרי בתפלה ונגלות עליהם צערפלי מוסר. והנה מעסה
לא נכנס בתוך הערפל. חלל נחקרז אליו כאלה המתקרב אל שער המלך ולא נכנס לפנים מן
השער, חורו לשון ומעסה נעם, וערפל ח"ל לית חמימות כלומר לעולם גדול ההגעה שהי מעסה
נגיע עד עס ולא מעס ואילך, מה נעם אשר עס האלהי, ולא ידבר אלהי ותמעו כל ישראל,
ח"ס לו תמלה הנה אנכי זל חליך צנצ הענן צענור ישמע העם דדצרי עומך (רצית): (כא) מזבח
אדמה. מחורז נאלמה שלא יננו ע"צ עמודים או ע"צ נסים. ד"ל מחנח נחוסת שמואלים חללו
נאלמה (רש"י ממכילתא), לפי הראשון ענין הסמיכות כמו לית הכסף, טעם האפור, טע"י לית
המחורז ככסף, טעם המחורז באפור, מחנח המחורז נאלמה. ולפי השני מחנח חלמה הוא צעלמו
מחנח הנחוסת, החס נקרא ע"ס לפי חילוני, והכא ע"ס מלואו הפנימי. וכן מחנח הפנימי יקרא
ע"ס מחורז הפנימי, ונקרא מחנח הקטרת ע"ס דבר הנעשה עליו, ונקרא גם מחנח הזה ע"ס
הנעשה ממנו. וכן מנהג המקראות נכונה נמנות. וזה חין טענות הראש"ע צזה כלום: חבחת עליו.
אלו כמו ועליו מעסה ומעסה (רש"י ממכילתא), ובנחמים (ד' כ"ט) חומרי וכי עליו חמה זונח חלל
עליו כשהוא שלם חמה זונח ואי חמה זונח כשהוא פגום, ופי' רש"י עס והאי עליו נגיו ונצנילו
קאמר, ולא ידעתי מה משמעותא דבצי" שהמחנח יהי שלם דוקא ולא פגום, ואפשר שכוונת רש"י
צזה לפרש מלת עליו נצנילו, דהיינו לזרוק עליו, וכשהמחנח פגום חין ראוי לזרוק עליו (פי'
רמזים פ"ג מפסיקת); ולולא דבריו הייתי חומר שדעת רבותינו לפרש מלת עליו לשון המעלות
ותשיבות, כמו ואת עליו עליו, עלה אלהי בתרועה, ומזה הענין עלי היו כוללה שאמר יעקב,
טעמנו, בני המעולים והמחורזים כבר הלכו להם וצאו לידי כליון כמע"ס, וכן כלן חנחת עליו,
ומעמו לדעת רבותינו שהזכירה חסי כשהמחנח צעליו ותשיבותו, והיינו כשהוא שלם צלי שום
חסרון ועס: בכל המקום אשר אזורי. חומרו נכספרי (נעסל), ובסוטה ד' ל"ח) מקרא זה מקורם
הוא, כל המקום אשר חלל חליך ונכרתך עס חזכיר את שמי, והיכן חלל חליך ונכרתך צצית
הנחירה עס חזכיר את שמי ע"כ. צלחת חך דלין להזכיר עס המפורש מוץ לית הנחירה ידעין
גם צלל סירוס המקרא ונחיתו על סדורו ונפרס: צלל הנקרא אשר חזכיר את שמי אשר חתן
לך נרות להזכיר את עס המפורש שלי, עס חלל חליך חסרה שכימתי עליך ומה"ע רש"י כלן,
ע"ס. חלל דלפיתו זה לא יהי מחורז שגלוי השכינה היא הסבה הגורמת להזכרת השם לכן יסרכו
רבותינו לשון המקרא צדך שיוצן ממנו שהזכרת השם חלוי צגלוי השכינה, ומזה יתלד כי גם
צצית הנחירה חין מנכרין צעס המיוחד צמניעת גלוי השכינה, כמו שצלחת משמח שמעון הדיק
שלא זכו שוב לגלוי השכינה ממנו הכהנים לצדך צעס המיוחד (ע"ס נחור), ודע חף שצהשקפה
ראשונה נראה שדעת רבותינו יסרכו המקרא גם יוספו מלת עס צמלח חזכיר, ויסרכו מעס מלת
אשר, ויוסיפיהו צמלח חלל חליך, וצלחת חינו כן לא יסרכו דצרי חלל ח"ס לא יוספיהו ולא
יגרעו, כי לא צלו רק להצינו הכוונה האמתית שצמקרא ולעורר חומרו, חף שלפי סדר ההגיוני
מקדימין את הטעם לנשוא, כלן הוקדם הכוונה לנשוא, וילמדנו דעת ציחור מלת אשר, חורו, כי
צלחת יש הוראות רבות למלת אשר, ומזה ייסוד המקום (לרעטצעטעיממונג) וייסוד הזמן (לייט
צעטעיממונג), כמו מהם מי מריצה אשר רצו צנ"י (ספות כ'), ובמדבר אשר ראית (דצרים), צית
קדשו ותפלתו אשר הללך חזותיו (ישעיה ס"ד), מלת אשר צלל חלל מהם מייסדים את המקום
כמלת עס (וואעלנכט), אשר פלחה הארץ את פי (עקב), ציינים ההמה אשר ימזיקו (זכרי ח'),
חמרי כל זאת אשר הכין (ד"צ ל"ה כ'), צלל חלל מלת אשר מייסדים את הזמן (חלל; דא),
ובשני הפנים האלה יתצאר מלת אשר כלן כי הוא משרת לשנים, צמלח אשר חזכיר, הוראתו
ייסוד המקום, וצמלח אשר חלל הוראתו ייסוד הזמן, חורו שכוונת רבותינו לחבר מלת עס צמלח
חזכיר, ולהציג מלת אשר צמלח חלל; ונעמה ילא לנו כוונה ציחור המקרא על מכוונ צלל סירוס
ועמנו, רק עס חתן נרות להזכיר את שמי לעת צואי להשרות

בכל המקום

אשר חזכיר את שמי

" אבא אלך

וברכתך

(מ"א ט'), וחומר (ישע"י ס"ז) לך יקרא חפלי צה, וחומר (תהלים) פה חשצ כי חותי, ככה יקרא
ח

את צית הצמירה צמס: כל המקום, וטעמו המקום אשר ההשתוקקת עליו (ערוינטער ארט). ומלת כל ענינו כחן מן נכספה וגם כלתה נפשי, כלו עיני לאמרותיך, ויהי תרגום המקרא (איש) ערוינטערקסטען ארט, דאזעלכסט ווילן איד מיינען כאמען נעגענעל לאספען אלס איד דיי ערשיינען (ווערעל), וטעם קדימה מאמר אזכיר את שמי אף שהוא הנשוא, יציגו כל טעמיו מוכנה להשתוקקם מנחם המליצה, ומי שמסר צו רוח זה אין כס צעט סופר למלאות אותו צו:

בא (א) השמים לפניך. להציג טעמי הדברים (רש"י) וכ"ל צמילתא יכול שניין ולא יודעין ת"ל ואלה המעשיות וגו' כענין שנאמר אתה הראית לדעת, ע"כ. דעתם צקרא הראית לדעת, להורות לנו לפתח מלת לפניכם על הדעת והכוונה, ותרגומו (טו איהערע איינזיכט), זה מקדים מאל עם מה שפרטנו (ציתו צלאלל לחם לפני האלהים, וצנת צבי מללה הארץ מתם מפניהם), ועל כוונה זו אמר ר"ע (עירובין כ"ד) אשר חשים לפניכם שמייב להראות להם פנים, יעריט: (ב) לחפשי חנם. שאם מלה העצד נרשמו אינו יכול לתצטו מעות כנגד שטר צטולו או שטר חתונות ושטר הרפוא, לכן אמר חנם צלל מעות (רצ"ח): (ג) בגפו יצא. שאם לא היה נשוי מתחלה אין רבו מוסר לו שפחה כנענית (רש"י מרדכיני) וכח צללה לדרך ימי דעבי"כ אין רבו מוסר לו אבל מרצו של עצד מותר צשפחה כנענית, ואין זה אמת מדכת הרמזים (פ"ג מעצדים) אין עצד עצדי מותר צשפחה כנעני עד שיהיה לו אשה ישראלית אבל אם אין לו אשה וצנים אין רבו מוסר לו ט"ז, ע"כ. משמע צהדיא שאין תלוי כלום צרטון העצד, עכ"ד. ונעלם היה מעיני הרב גד"ל דהך דינא פלוגתא דרבותא קדמאי חיהו, דקדושין (ט"ז א') אהך דמוכר ענמו אין רבו מוסר לו ט"ז, כי הריעצ"א ח"ל יש אומרים שאסור ג"כ אפילו מדעתו צט"כ, ורביאית מעובדל דר"ס (קדושין כ"ט א') דא"ל להאור בצרא אי אקדמתך טהרמניהו לצנך וכו' דלמינא לך זיל גטצ ואידרצן צעצד עצדי ותשתרי צט"כ, דלמלא ליכא תקנתא אליבא דת"ק דהלכתא כוותיה דישמרי צט"כ ע"י מוכר ענמו, דאי לא למ"ל למימר זיל גטצ, לימא ליה זיל אידרצן צעצד עצדי, ואין זה נכון דא"כ מוכר ענמו למה לריך גט חירו' שהרי אין גופו קאי ממש, ולא מלינו גט אלא צמקום שיש לרצ קנין איסור דומה לגט אשה שריכה גט, וצעצד כנעני לגבי קנין ממון שצו צהספר קאי ליה, אלא שריך גט לקנין איסור. ועוד דהא לקנין איצני לן אליבא דת"ק מ"ט מוכר ענמו אינו נרצע ואלעך לאחוי קרא למעוטי, ואם איתא דמוכר ענמו אסור צט"כ למ"ל קרא למעוטי מרליעה דהא קיימא לן דכל שאין לו אשה וצנים אינו נרצע, אלא ודאי דלאחזק. והא דר"ס לאו ראייה היא דהתם מילתא צעלמא קאמר ולאו דוקא, וכי טעלה ע"ד שיאמר לו ר"ס שגיטצו ענינו על לאו של תורה, שהרי אפי' צגונצ ע"מ למיקן או לשלם טעלוני ככל יש לאו, אלא לרומא דמילתא אמר הכי דלילו קדמאי הכי הוה אמר ליה, ומאור דהאור בצרא היה עשיר ואין לו למכור ענמו נקט הכי, אבל לעולם היה שהמוכר ענמו מותר צט"כ אלא שאין רבו טופסו צכך, וכן דעת מורי, עכ"ל הריעצ"א. וכ"כ (קדושין ד' כ' ע"א). צעצד עצדי הנמכר ע"י צ"ד. וכ"כ צקדושין כ"ט, ע"כ. וצמדוטי רצב"א (קדושין ט"ז א') צהא דעבד עצדי גופו קאי. הנה אם ראה הרב גד"ל צדעת הי"מ היא דעת הריעצ"א לא היה דומה אותו צנקל מדיוק לשון רמזים. וצאמת אין דיוק כלום, דעמא שכתב צסיפי לשון ואם אין לו אשה וצנים אין רבו מוסר לו, ולא כתב אם אין לו אשה וצנים אסור צט"כ, יש צמטעומו דצרטו מותר. ונלמתי שכן כתב הרב צמטנה למלך (הלכ' עצדים פ"ג ה"ד) דלשון הרמזים צזה משמע הכי ומשמע הכי. ע"כ: -- ודע שהרב מ"ל (שם סוף הלכה ג') הציא דעת הריעצ"א דמוכר ענמו אין רבו מוסר לו ט"כ על כרתו, אבל מרלון העצד מותר צט"כ, וכח עליו ולא ידעתי מנא ליה הך דינא דמוכר ענמו מותר צשפחה, והכיה צ"ע. נראה צבור שלל ראה הרב רק דצרי הריעצ"א צקדושין ד' כ'. וס"מ הכ"ל, דלילו ראה דצרי ריעצ"א צצדק ט"ו הכ"ל עם ראיותיו המוכיחות, לא היה מקשה מנא ליה הך דינא. וע"כ צמ"ל (סוף ה"ד) שחמה ע"ד הריעצ"א מנא דתנן (פ"ו דתמורה) האומר לצצרו הילך פלה זה ותלין שפחתך אלל עצדי רימ אומר אינו אמתן וצממים אומרים אמתן, ואוקמייה צעצד עצדי דלית ליה אשה וצנים, אלמא דכי לית ליה אשה וצנים אסורא, וליכא למימר דשאני התם דהיינו צט"כ של עצד ומש"מ אסורא, דקיון דהותרה לו צרטו אידך יתכן לומר דמטום כפית האדון יאסר, וצ"ע. ואיני מניין תמימתו, דהא זהו צאמת טעמי דר"מ שאינו אמתן כיון שיש לה היסר צרטון העצד, כמ"ס הרמזים שם צפירותו דלר"מ אינו אמתן לפי שהומר מכללו צשפחה כנענית. ע"כ וצפי הרב צרטו. אמנם חכמים צצרי כיון שהרב הנותן הוא צאיסור למסור לו שפחה הוי אמתן, אפי' דמלד רלון העצד ענמו מותרת אליו, מ"מ כיון דציאה זו שצצילה נתן האמתן הוי צאיסור שפיר נאסר, והרב מהר"י כ' כתב שם צהגתה המ"ל צסם ספר יד אליהו שאסכים לאיסור מנח קוטי הכ"ל. ולדעתי אין צכח קוטי זו לדמות דעת הריעצ"א: ויצאה אשתו עמו. מי הכניסה שחלל